

INSTITUTIONEN FÖR PSYKOLOGI

Riskbedömning, attityd och moral kring brott
En jämförelse mellan ungdomar och vuxna med ett explicit test

Emma Lindström

Richard Silve McLachlan

Kandidatuppsats vt 2007

Handledare: Carl Martin Allwood

Abstract

Studien använder ett explicit test och jämför ungdomar (14-16 år) och vuxna gällande deras riskbedömning av brott, attityder kring brott och moralnivå. Dessa faktorer förväntas ha ett samband med varandra och kan ge en förklaring till varför ungdomar begår fler brott per capita än vuxna (Ahlberg, 1996). Samplet som utgjorde ungdomsgruppen ($N=101$) togs från fyra högstadier och vuxensamplet ($N=101$) bestod av studerande vid Komvux. Testet var ett egenkonstruerat frågeformulär och visade på flera signifikanta skillnader mellan vuxengruppen och ungdomsgruppen där vuxengruppen rapporterade högre riskbedömning, strängare attityder kring brott samt en generellt högre moralnivå. Studiens resultat stödjer tidigare forskning som visat på en diskrepans mellan ungdomars och vuxnas riskbedömning. Skillnaden i moralnivå överrensstämmer med tidigare forskning om moralutveckling. Studiens resultat pekar på att de tre ovan nämnda variablerna samspelar och utgör varsin aspekt i förklaringen till varför ungdomar begår fler brott per capita än vuxna.

Nyckelord: riskbedömning, moral, attityd, brott, ungdomsbrottslighet, ungdomar, vuxna

English abstract

This study used explicit measurement and compared adolescents' (14-16 years of age) and adults' risk assessment of criminal acts, attitudes concerning crime and levels of morals. These factors and their relations were expected to explain why youths commit more crime per capita than adults (Ahlberg, 1996). The youth sample ($N=101$) was taken from four high schools and the adult sample ($N=101$) consists of students attending Komvux (high school courses for adults). The measurement was an questionnaire of own design and showed numerous significant differences between the adult sample and youth sample where the adults reported higher levels of risk assessment, more strict attitudes towards crime and higher levels of morals. The result of this study support existing research concerning a differentiation between youths' and adults' risk assessment. The divergence that was found in levels of morals between the two groups concur with earlier research done in the area of moral development. The results that were obtained indicate that the three above mentioned variables are related and each of them constitutes an aspect to the reason why youths commit a larger number of crimes per capita than adults.

Keywords: risk assessment, attitudes, morals, crime, youth crime, youths, adults

Inledning

Det är ingen nyhet eller myt att ungdomar (räknat från 15 till 20 år) begår fler antal brott i genomsnitt per capita än vuxna (Ahlberg, 1996). Kartläggning av ungdomars och vuxnas brottsbenägenhet sker kontinuerligt och enligt Brottsförebyggande Rådet (BRÅ) var det totala antalet *anmälda* brott i hela landet år 2006 1 224 958 stycken. Personer lagförda för brott i hela landet år 2005 var 115 402 personer varav 23 876 (21 %) var personer mellan 15 till 20 år (BRÅ, 2006).

Vad är det då som gör att ungdomar i genomsnitt per capita begår fler antal brott än en vuxen? Enligt ett flertal olika studier finns ett stort antal förklaringar och eventuella orsaker. Bland annat pekar forskning på ekologisk miljö, familjekonstellationen, gruppsyck, socioekonomisk klass (Martens, 1992), hjärnans kognitiva utveckling (Tancredi, 2005), riskbedömning (Beyth-Marom, Austin, Fischhoff, Palmgren, & Jacobs-Quadrel, 1993), attityder (Brown, 2005) och moralutveckling (Kohlberg & Kramer, 1969; Kohlberg, 1981) som möjliga bidragande faktorer. Frekvent studeras dessa faktorer enskilt och inte i relation till brott, något som denna undersökning ville genomföra, tre av de ovan nämnda variablerna valdes ut (riskbedömning av brott, attityder kring brott och moralutveckling) och undersöktes i relation till brott och kriminella handlingar. Ett annat mål var att kontrastera ungdomar och vuxna för att kunna konstatera om en annorlunda risk-, attityd och moralbedömning förelåg i den yngre gruppen. Ungdomar och vuxna studeras i forskningen ofta var för sig eller med hjälp av olika mätinstrument vilket försvårar en rättvis jämförelse (Beyth-Marom et al, 1993).

I tillskott till myter om att ungdomars riskbenägenhet är större gentemot vuxnas (Furby & Beyth-Marom, 1992) finns även en hel del forskning gjord om ungdomars respektive vuxnas riskbedömning (Ambuel, 1992; Beyth-Marom et al, 1993; Cohn, Macfarlane, Yanez, & Imai, 1995; Furby & Beyth-Marom 1992; Halpern-Felsher, & Cauffman, 2001; Kaser-Boyd, Adelman & Taylor, L. 1985; Lavery, Cousins, Rubovits & Siegel, 1993; Millstein & Halpern-Felsher, 2001; Urberg & Robbins, 1984). En del av dessa resultat pekar på att det faktiskt finns en skillnad mellan ungdomars och vuxnas riskbedömning (Beyth-Marom et al, 1993; Cohn et al, 1995; Furby & Beyth-Marom 1992; Millstein & Halpern-Felsher, 2001; Urberg & Robbins, 1984) och andra inte (Ambuel, 1992; Kaser-Boyd et al, 1985; Halpern-Felsher, & Cauffman, 2001).

Många studier har undersökt ungdomars riskbedömning men sällan kontrasteras dessa resultat mot vuxna, än mer sällan tas fler aspekter upp som kan vara en del i beteendet. Denna studie vill undersöka om det existerar ett samband mellan riskbedömning, attityder och moral i relation till brott och kriminella handlingar. Det övergripande syftet till denna undersökning är en vilja att kunna förklara varför ungdomar begår fler brott per capita än vuxna. Författarna av denna studie antar att de tre olika faktorerna (riskbedömning, attityder, moral) kan utgöra varsin aspekt i förklaringen. Riskbedömning är en del i de mentala processer som styr reflexionen och resonemanget kring de möjliga handlingar en individ må välja i en riskfylld situation. Riskbedömning är en essentiell variabel i en studie som denna då tidigare forskning indikerar att ungdomar inte gör samma riskbedömning eller resonemang kring potentiella konsekvenser som vuxna (Ambuel, 1992; Beyth-Marom et al, 1993; Cohn, Macfarlane, Yanez, & Imai, 1995; Furby & Beyth-Marom 1992; Halpern-Felsher, & Cauffman, 2001; Kaser-Boyd, Adelman & Taylor, L. 1985; Lavery, Cousins, Rubovits & Siegel, 1993; Millstein & Halpern-Felsher, 2001; Urberg & Robbins, 1984). Orsaken till att denna studie ville undersöka om ungdomars och vuxnas attityder skiljer sig är att det idag i vuxenvärlden ofta finns obekräftade uppfattningar om att ungdomar inte tar avstånd från brott och har högre toleransnivå för kriminella handlingar. Skälet till att moral är en av de tre variabler som denna studie fokuserar på är att dagligen förklaras ungdomars stökiga beteende och brottslighet med att de lider brist på moral, en aspekt av denna studie är att undersöka om detta uttalande innehåller en viss mån av sanning.

Syftet med denna studie är att undersöka om ungdomar i årskurs åtta och nio på högstadiet och vuxna i olika åldrar från komvux, skiljer sig åt vad gäller riskbedömning, moralnivå och attitydskillnad. Detta har undersökts med hjälp av ett egenkonstruerat frågeformulär. Denna studies hypotes är att det finns skillnader i medelvärden mellan grupperna (ungdomar och vuxna) på testet.

Nedan kommer de tre begrepp som denna studie fokuserar på definieras i den ordningen de tas upp i frågeformuläret; ordningen som följer är att riskbedömning behandlas först, sedan attityd och till sist moralbegreppet. Begreppen riskbedömning, attityd och moral kommer att förklaras och tidigare forskning inom detta område kommer att beskrivas.

Definition av riskbedömningsbegreppet

Med riskbedömning menas den mentala utvärdering en person gör av en viss situation. I korthet kan begreppet sägas innebära det teoretiska vägandet av den bedömda storleken av den existerande risken mot den eventuella vinsten. Anledningen till att denna studie fokuserar på riskbedömning är att vi vill undersöka om det existerar en skillnad mellan ungdomars riskbedömning gentemot vuxnas riskbedömning. Om en sådan skillnad skulle existera kan det förklara en del av ungdomars handlande och resonemang kring kriminella handlingar. Information i denna fråga kan även assistera i frågan om straffåldern på 15 år är en bra åldersgräns. Tidigare forskning om detta ämne redovisas nedan.

Tidigare forskning om riskbedömning

Riskbedömning kan ses som en aspekt av beslutsprocessen och de faktorer som påverkar beslutsprocessen påverkar därmed även riskbedömning (Beyth-Marom et al 1993). Klassisk beslutsteori menar att fem generella steg måste tas för att fatta ett beslut: (1) identifiera alternativ; (2) identifiera de olika konsekvenserna som kan följa varje alternativ; (3) utvärdera önskarheten för varje konsekvens; (4) bedöm sannolikheten för varje konsekvens, om en handling utförs; och (5) kombinera dessa steg i enlighet med en logisk försvarbar beslutsregel (Raiffa, 1968; von Winterfeldt & Edwards, 1986; Yates, 1990). Ett sådant ambitiös antagande ställer dock förmodligen ofta för stora krav på beslutsfattaren för att vara en realistisk beskrivning.

Riskbedömning artar sig olika beroende på hur ofta individer engagerar sig i ett riskfyllt beteende, även olika förklaringar till det aktuella beteendet följer beroende på hur frekvent individer utför det riskfyllda beteendet. I en studie av kvinnor i gymnasieåldern fann Lavery et al (1993) en omvänd relation mellan uppfattade risker och faktiskt risktagande, och en positiv relation mellan uppfattade fördelar och faktiskt risktagande. Utöver detta skiljde sig frekventa och ickefrekventa risktagare med avseende på anledningar till risktagande beteende. Där frekventa risktagare rapporterade fler sociala och självcentrerade anledningar till risktagande rapporterade ickefrekventa risktagare fler funktionella anledningar.

Furby och Beyth-Marom (1992) har föreslagit att ungdomar eventuellt inte är fullt kapabla till att utföra en fullständig beslutsprocess så som den beskrivs i klassisk beslutsteori. Ungdomar och tonåringar värderar inte de eventuella konsekvenser som kan följa ett visst beteende fullt ut. Utöver detta existerar möjligheten att ungdomar generellt gör en annorlunda utvärdering

av situationer där de resonerar fram andra alternativ, andra konsekvenser och sätter ett annorlunda värde på konsekvenserna och bedömer sannolikheten av konsekvenserna annorlunda än vuxna. Det existerar även en teori om att ungdomars känsla av oöverbärlighet i relation till konsekvenser påverkar deras handlingsplan i vissa situationer (McNeely, Nonnemaker & Blum, 2002). Ett antagande bland utvecklingsteoretiker är att tonåringar är mer benägna att engagera sig i orealistisk optimism. En manifestation av detta utvecklingsfenomen som döpts till tonårsegoism är det faktum att tonåringar tenderar att se sig själva som unika och därför inte löper en lika stor risk som vuxna (Dolcini, 1989 Elkind, 1967).

I en studie fann Beyth-Marom et al (1993) att över en serie med riskfyllda beteenden var tonåringarnas uppfattning om riskerna signifikant lägre än riskerna som deras föräldrar uppfattade dem. Det existerar flera studier som undersökt om det existerar en diskrepans i riskidentifikation mellan olika åldersgrupper. Dock är resultaten av dessa undersökningar i konflikt med varandra. Lewis (1981) fann stora skillnader i medvetenhet om risker mellan klass 10 (50 procent av deltagarna nämner risker) och klass 12 (83 procent av deltagarna nämner risker). Nämnandet av framtida konsekvenser ökade över klasserna 7-8 (11 procent), 10 (25 procent) och 12 (42 procent). Dock fann Halpern-Felsher och Cauffman (2001) ingen signifikant skillnad i riskbedömning/-identifiering eller framtida konsekvenser mellan liknande åldrar när de replikerade studien med ett större stickprov. Beyth-Marom et al (1993) fann en liten skillnad i riskidentifiering mellan vuxna och tonåringar. Vuxna genererade fler konsekvenser som associerades med sex olika riskfyllda beteende än tonåringarna. En studie som fokuserade på riskidentifiering i reella situationer fann ingen signifikant skillnad mellan vuxna och ungdomar (Ambuel, 1992). Dock fann Whalen, Henker, O'Neil, Hollingshead, Holman och Malone (1994) att tonåringar generellt rankade riskerna att själva råka ut för en negativ konsekvens som ett resultat av en situation som mindre troliga än vad risken var för andra. Forskningen visar att det inte finns någon bestämd ålder då en individ är fullt kompetent att identifiera och bedöma risker, dock visar huvuddelen av den forskning vi tagit del av att yngre deltagare rapporterar en lägre nivå av riskidentifiering och riskbedömning.

En rad studier har genomförts för att undersöka om det existerar en skillnad i bedömning av risk mellan tonåringar och vuxna. Utav fyra studier (Cohn et al, 1995; Kaser-Boyd et al, 1985; Millstein & Halpern-Felsher, 2001; Urberg & Robbins, 1984) fann två en signifikant skillnad mellan tonåringar och vuxna medan den tredje utförd av Kaser-Boyd, et al. (1985) inte fann

sådan signifikant skillnad. Millstein och Halpern-Felsher (2001) fann emellertid en skillnad då deltagarnas riskbedömning i den studien undersöktes över en rad domäner och situationer där deltagarna bads uppskatta uppfattad risk, resultatet pekar på ett negativt linjärt förhållande med ålder där yngre gjorde en mer riskfylld bedömning än äldre. Även Urberg och Robbins (1984) fann en bedömningsskillnad i samband med ålder. De fann att bedömningar av rökningrelaterade risker hade ett tydligt kurvlinjärt förhållande i förhållande till ålder i ett stickprov mellan klass sex till tolv. Ett starkt negativt samband existerade bland tonåringarna i klasserna sex till åtta och ett mindre positivt samband existerade bland tonåringarna i klasserna åtta till tolv.

Tancredi (2005) hävdade att riskbedömning i grunden är en produkt av beslutsprocesser, och om denna typ av processer först når sin fulla neurologiska mognad vid 22 års ålder existerar det en risk att riskbedömning följer beslutsprocessernas neurologiska utveckling. Detta kan ha som följd att yngre individer gör en annorlunda riskbedömning än vad som kan finnas hos vuxna individer. Tancredi (2005) påstod även att neuropsykologiska undersökningar visar att risktagare har en sämre förmåga att lagra och även har sämre åtkomlighet till information om förflutna konsekvenser, det existerar en kemisk obalans som försvårar att dessa personer lär sig av sina misstag.

Socialkognitivistisk teori om riskbedömning

Enligt socialkognitivisterna bedömer barn risker som större om de själva upplevt negativa konsekvenser i samband med en specifik situation eller beteende. Detta borde därmed leda till ett mindre engagemang i liknande beteende (Bandura, 1986; Peterson et al. 1994). I motsats till detta borde barn som inte upplevt negativa konsekvenser i relation till ett visst beteende medföra att dessa individer gör en annorlunda och troligen lägre riskbedömning. En studie som undersökte detta och fann ett empiriskt säkerhetsställt resultat (Morrongiello & Rennie, 1998).

Motivationsteori om riskbedömning

Riskbedömning sker sällan i ett neutralt emotionellt tillstånd och kan därför enligt motivationsteoretiker inte klassas helt som en rationell kognitiv process. Negativa konsekvenser såsom fara eller skador utlöser ofta starka negativa kognitioner och känslor. Av denna anledning försöker individer oftast att undvika situationer som ger uppskov till sådana

konsekvenser. Därför anser motivationsteoretiker att riskbedömning bör relateras till motiveringsteori.

Ungdomars riskbedömning i relation till straffåldern

Synen på ungdomars och vuxnas riskbedömning skiljer sig åt enligt många forskare och detta på grund av olika anledningar. I Sverige är straffmyndighetsåldern 15 år, vilket motiveras av att en individ under 15 år inte är mogen att avgöra vad som är rätt och fel. Ett inslag i detta är att de inte kan göra en rättvisare riskbedömning av vilka konsekvenser ett brott kan leda till (Parham, 1979).

Definition av attitydsbegreppet

Begreppet attityd definieras enligt The Oxford Dictionary of English (2005) som ett förhållningssätt till ett visst fenomen eller person. Denna studie tar upp och fokuserar på attityder kring brott och kriminella handlingar, och om det existerar en attitydskillnad mellan vuxna och ungdomar idag. Som nämnt ovan skiljer sig ungdomsbrottslighet sig från brottslighet bland vuxna och det finns en möjlighet att denna skillnad delvis beror på attitydskillnader. Attityder ses som en elementär byggsten i det som i vardagligt tal kallas för beteende. Detta innebär att när någon tycker exempelvis att fildelning är okej är det även större risk att den personen även fildelar. Vad är då en attityd? Begreppet är abstrakt och kan definieras på flera olika sätt. Här nedan anges tre definitioner av begreppet *attityd*, som trots sin gamla datumangivelse fortfarande gäller:

- “An attitude is a mental and neural state of readiness, organized through experience, exerting a directive or dynamic influence upon the individuals response to all objects and situations with which it is related” (Allport, 1935, s. 810).
- “An attitude is a disposition to react favourably or unfavourably to a class of objects” (Sarnoff, 1960, s. 261).
- “Attitudes are predispositions to respond, but are distinguished from other such states of readiness in that they predispose toward an evaluative response” (Osgood, Suci & Tannenbaum, 1957, s. 189).

Attityd är, kort sagt, en värdering i positiv eller negativ bemärkelse, om människor, grupper, personer, objekt, fenomen eller åsikter. Den är även systematisk och inverkar på beteendet i den mån att attityden favoriserar handlingar i olika riktningar.

Definition av moralbegreppet

Moral definieras ofta i litteraturen som individens personliga uppfattning om rätt och fel. Oftast används begreppet moral i samband med begreppet etik och dessa två begrepp definieras ibland som synonymer. Denna studie gör dock åtskillnad mellan dessa begrepp, moral kommer att behandlas som uppfattningen av rätt och orätt som styr en individs handlingar. Etik står för den teoretiska reflexionen kring rätt och orätt som individen gör (The Oxford Dictionary of English, 2005).

Denna studie behandlar moral och undersöker vuxnas och ungdomars moralnivå för att sedan kontrastera dessa mot varandra. En skillnad i moral mellan de två grupperna hade varit intressant ur ett psykologiskt och kriminologiskt perspektiv. Om moral kring olika kriminella handlingar är statisk eller faktiskt utvecklas är en viktig fråga. Om moralnivån är olika beroende på ålder kan detta förklara en del av ungdomars relation till brott. Det eventuella sambandet mellan moral, riskbedömning och attityder är även av intresse för oss, enligt vår hypotes utgör dessa tre faktorer ett samband.

Tidigare forskning av moral

Den vanliga synen på moral just nu och som lyfts fram av en rad framstående forskare är att moral i princip är en evolutionär produkt (De Wall, 2006; Hauser, 2006; Katz, 2000). De Wall (2006) hävdade att mänskliga begrepp såsom rättvisa, moral och godhet har utvecklats genom naturligt urval, De Wall påstod även att människan fortfarande delar många av våra sociala instinkter med andra primater såsom schimpanser och apor. En annan forskare som spekulerade kring möjligheten att vår känsla för moral är en evolutionär produkt är Gazzaniga (2005) som har lagt fram en teori om att en ansvarskänsla för gruppen ("community responsibility") har utvecklats i takt med att våra hjärnor blev alltmer avancerade. Gazzaniga baserade sin teori på det faktum att alla mänskliga samhällen fördömer mord och incest som otillåtet beteende medan vård om familjen accepteras och belönas. Med många liknande exempel ville Gazzaniga framhäva att någon form av universell moralkänsla existerar och att denna är en form av överlevnadsegenskap. Dock spelar även sociala faktorer en nyckelroll i utveckling av moral genom åldrarna, faktorer såsom uppfostran, umgänge, samhällets – och

kulturens normer påverkar varje individs moralutveckling. Detta var något som Kohlberg och Kramer (1969) fann i en undersökning där de även etablerade att en moralutveckling skedde i takt med stigande ålder, undersökningen skedde även i olika länder och resultatet blev detsamma i samtliga. Dock kunde Kohlberg inte upptäcka en stor skillnad mellan 15 åringar och vuxna. Något som denna studie siktar på att etablera. Vad Kohlberg och Kramer inte fann var att moralutvecklingen var universell då utvecklingen når olika långt i olika länder, forskarna tillskrev denna differens i utvecklingen kulturella faktorer. Enligt Kohlberg passerar varje individ flera nivåer av differentierade moralresonemang. Det unga barnet använder sig av externa och fysiska händelser såsom välbehag eller smärta som källa för moralbeslut och barnets standards är enbart baserade på vilka beteende om leder till bestraffning och välbehag. Vid den mellanliggande nivån, som är den vanligaste nivån av moralresonemang, anser barnet och ungdomen att moralstandards är ett sätt att bibehålla gillande från auktoritära personer såsom föräldrar och lärare. På den tredje nivån, dit i det närmaste enbart vuxna når, baserar individen sina moralstandards på principer som denne själv satt upp och utvärderat och accepterat som giltiga, oavsett av samhällets normer (Puka, 1994).

Forskning inom moralområdet har även visat att mognadsutvecklingen hos ungdomar och vuxna är U-formad, med yngre tonåringar och äldre på topparna som indikerar högre moralnivå än för de som ligger i mitten (Fried & Reppucci, 2001). Detta skulle innebära att individer yngre än 15 år skulle ha högre moralnivå och att den sedan sjunker under mitten av tonåren för att sedan stiga igen. Annan forskning som stöder Fried och Reppucci hänvisar till två troliga förklaringar: personer i yngre tonår är fortfarande skyddade av sina föräldrar eller andra vuxna som hindrar dem från att göra felaktiga riskbedömningar trots den låga mognadsgraden. En annan förklaring är att tonåringar under mitten av tonåren (15-16 år) går igenom en fas då de inte kan stå emot gruppsytryck och tänka klart gällande beslut (Woolard, 1998).

Ett forskningsområde som erhållit en mängd uppmärksamhet på sistone är de nya upptäckter kring moral och etik som neuropsykologin har presenterat. Tancredi (2005) hävdade att det centrum i hjärnan (ventromediala prefrontala cortex) som står för moralresonemang inte är fullt utvecklat förrän vid 22 års ålder. Tancredi ansåg därför att samhället borde ta detta i beaktande vid ungdomsbrottslighet. Tancredi diskuterade också fall där moralbedömningen brister som ett resultat av skador, narkotika, traumatiska upplevelser, genetiska abnormaliteter och hormonvärden. Detta sker eftersom dessa faktorer har en stor inverkan på hjärnstrukturen

och dess funktionalitet och därför i sin tur påverkar moralresonemanget. Tancredi tog även upp den relativt nya forskningsinriktningen som indikerar att våra handlingar i realiteten initieras av vårt undermedvetna innan vi ens är medvetna om dem. Detta reser frågan om vårt sinne för moral egentligen är en illusion i retroperspektiv. Med detta menas att vårt medvetna moralresonemang möjligtvis kommer efter det att vi redan tagit ett undermedvetet beslut i frågan, därför kan det medvetna moralbeslutet anses vara illusionisk. En forskare som behandlar frågan om ”moralillusionen” är Hauser (2006) som med empiriska experiment visade att deltagares moralbedömningar ofta verkar ske på en omedveten nivå. Studien visade att deltagarna gjorde en moralbedömning men kunde sedan i efterhand endast ge osammanhängande förklaringar till den valda moralbedömningen. Hauser och andra evolutionära biologer hävdar att det existerar ett ”moral organ” och fördömer teorin om att moralbedömningar kommer från ett inlärt beteende härstammande från religiös undervisning eller medveten reflektion. Hauser ansåg att människor kan förstå mänsklig moral på samma sätt vi har lärt oss förstå mänskligt språk. Här hämtade han inspiration och lånade teori från Chomsky. Denna teori innebär att varje mänsklig individ föds med en universell känsla för moral grammatik som i grund och botten är en genetisk produkt. Denna universella moral grammatik är den grund på vilken människor bygger kulturellt specifika moralnormer. Detta skulle kunna innebära att vi senare på ett liknande sätt som för språk inte fullt kan förstå en främmande kulturs moralnormer. Detta är endast en liknelse för att förtydliga innebörden som kan summeras med menas att om en individ anländer till ett främmande land kan moralnormer framstå lika främmande som språket. I liknelse syftas ingen annan koppling mellan språk och moral.

Andra syften

Studiens mätinstrument har utöver huvudsyftet som är att undersöka om det någon skillnad mellan ungdomar och vuxna i relation till riskbedömning av brott, attityder kring brott och moralutveckling, flera mindre syften;

- Undersöka om uppskattandet av låg upptäcktsrisk har något samband med rapporterandet av en generellt lägre riskbedömning.
- Attityder; för att undersöka vilka attityder deltagarna har rörande brott utifrån hur pass grova de är och utifrån om en nära vän begår brott, för att se om

strängare attityder sammanfaller med högre riskbedömning och/eller högre moral.

- Undersöka vilka säkerhetsåtgärder som har den mest avskräckande effekten på ungdomar respektive vuxna och undersökandet om det föreligger någon signifikant skillnad mellan grupperna.
- Moraltutveckling; att undersöka vilken moralnivå (enligt Kohlberg & Kramer, 1969; Kohlberg, 1981) deltagarna ligger på. Hypotesen är att högre nivåer av moral medför högre poäng på attitydfrågorna (strängare attityder), högre riskbedömning och lägre rapporterad egen kriminell aktivitet.

Metod

Deltagare

Vuxna och ungdomar medverkade i studien. Totala antalet deltagare var 202, varav 113 var kvinnor/flickor och 89 var män/pojkar. Ungdomarna var från årskurs åtta och nio på högstadiet (14-16 år) och de vuxna varierade i ålder från 20 till 50 år. Antalet vuxna uppgick till 101 respondenter och antalet kvinnor (68 st) översteg antalet män (33st) och $MV = 33$ år, $SD = 7,96$. Ungdomssamplet är taget från fyra högstadier i syd västra Skåne. Vuxengruppen utgjordes av komvuxstuderande från komvux i Eslöv och Malmö. Antalet ungdomar var 101 st och MV för ålder = 15,38 ($SD = 0,58$), 55 % var pojkar och 45 % flickor. Vuxengruppens medelålder var 33 år ($SD = 7,96$), 33 % var män och 67 % kvinnor.

Ungdomarna hade en högre socioekonomisk status så som indikerat att 56,8 % av ungdomar markerat boendeform "Bostadsrätt" eller "Villa" på fråga A3 (frågor i A-delen handlade om deltagarnas demografi), samma siffra för vuxengruppen var 26,2 %.

Vilket innebär att 73,8 % av vuxengruppen hade boendeform "Hyresrätt" eller "Radhus" medan motsvarande siffra för ungdomsgruppen var 43,2 %.

64,4 % av ungdomarna bodde tillsammans med ”Mamma och pappa” medan 35,6 % kom från splittrade familjer. Istället för denna fråga ställdes en fråga kring civilstånd till de vuxna där 55,4 % var gifta, 15,8 % sambos medan 25,8 % var ”Singlar” eller ”Ensamstående”.

Antalet första och andra generationens invandrare skiljer sig mellan de båda grupperna. I vuxengruppen var 32 % av deltagarna födda i Sverige och av dessa var 3 % andra generationens invandrare. I ungdomsgruppen var 90 % av deltagarna födda i Sverige och av dessa var 27 % andra generationens invandrare. Denna snedfördelning kan förklaras med att komvuxklasserna utgjorde denna studies vuxenpopulation och då en stor del av första generationens invandrare ombuds gå igenom en svensk grundutbildning för att kvalificera sig för den svenska arbetsmarknaden dominerar denna grupp komvuxklasser och därmed även vårt vuxensampel.

Material

Frågeformuläret i studien var ett eget konstruerat frågeformulär, se Appendix A och B. Någon liknande enkät fanns inte tillgänglig för att studera de hypoteser som utgör grunden för denna studie. Frågeformuläret utformades med inspiration bl. a BRÅs (Brottsförebyggande Rådet) självdeklarationsundersökningar, Sandin (2005), MST test (Cognitive Evolution Laboratory, Harvard University, 2005), Dr Coaleys ”Morals - Social Responsibility Questionnaire” (Coaley, 2005) och Kohlbergs moraltest (Kohlberg, 1969).

Frågeformuläret bestod av 23 frågor och dessa var fördelade över fyra sektioner A, B, C och D. De olika frågesektionerna i frågeformuläret avsåg ge information om olika variabler. A delen innehöll demografiska frågor såsom frågor om kön, ålder, bostadssituation och härkomst. Riskbedömningsfrågorna i avdelning B representerade riskbedömning vid brott och togs med för att jämföra vuxnas och ungdomar riskbedömning samt med variablerna attityd och moral. Sektionen C gällde attityder i relation till brott och straff i allmänhet och ville utröna hur starka eller svaga deltagarnas attityder till brott och straff var.

Den avslutande (D) sektionen innehöll frågor med fokus på att undersöka deltagarnas generella moralnivå i vissa situationer. Detta skedde genom ett poängsystem för de olika svarsalternativen, där låga poäng indikerar en låg moralnivå och höga poäng en hög moralnivå.

Sektion A

Sektion A innehöll totalt fem frågor (items) i frågeformuläret för båda grupperna. Den första frågan behandlade ålder, den andra kön, den tredje frågan på ungdomsfrågeformuläret ställde frågan "Hur bor du?" med svarsalternativen: "Hyresrätt", "Bostadsrätt", "Radhus", "Villa" och "Annat". Svarsalternativen kan relateras till en specifik socioekonomisk grupp där svarsalternativen "Bostadsrätt" och "Villa" utgör en högre socioekonomisk status och svarsalternativen "Hyresrätt" och "Radhus" en lägre sådan. Den tredje frågan bad deltagarna rapportera vilka vuxna de bodde med. Denna fråga togs med då det existerade en vilja att undersöka om ungdomar från splittrade familjer rapporterar större andel begångna brott gentemot ungdomar från ickesplittrade familjer. Den tredje frågan gällde härkomst: "I vilket land är du född?" med delfrågorna "I vilket land är din mamma född?" och "I vilket land din pappa född?" med svarsalternativen "Sverige" och "Annat land".

Sektion B

Sektion B innehöll frågor berörande riskbedömning av brott, totalt nio frågor. Exempel på frågor: "Henry går in i en spelbutik och när han inte tror någon kollar, tar han ett Xbox-spel (TV-spel) från hyllan och stoppar det i sin väska, han beger sig sedan till utgången. Hur stor risk tror Du det är att Henry åker fast för brottet?" med svarsalternativen; "Mycket stor risk", "Stor risk", "Medelrisk", "Liten risk" och "Mycket liten risk". Frågan: "Har du begått ett brott någon gång? Svara Ja även om Du inte åkte fast för det." hade målet att undersöka antalet deltagare som erkände ett brott, och även undersöka om grupperna skiljde sig. Fråga B8 bad deltagarna uppskatta hur stor procentandel av personer som begår bostadsinbrott och blir gripa och dömda för dessa. Sju alternativ som gick från 10 % till 70 % med 10 % intervall. Denna fråga ställdes då det fanns ett intresse för att undersöka om det existerade ett samband mellan uppskattandet av låg upptäcktsrisk och låg riskbedömning. På fråga B9 bad vi deltagarna ranka säkerhetsåtgärder med en 1 till 4 skala, där nr. 1 hade den mest avskräckande effekt och nr. 4 den minst avskräckande effekten. Orsaken till att denna fråga ställdes var att undersöka om det existerade en skillnad mellan de vuxna och ungdomar i bedömningen av avskräckande säkerhetsåtgärder. En sådan skillnad hade kunnat förklara en aspekt i en annorlunda riskbedömning. Riskbedömningsfrågorna är till största delen egenproducerade men skapade med inspiration från en mängd olika artiklar och undersökningar tex, Beyth-Marom et al (1993), Ahlberg, (1988), Fischhoff, (1995).

Sektion C

Sektion C handlade om deltagarnas attityder i relation till brott och straff i allmänhet, totalt fyra frågor. Exempel på en attitydfråga: ”Vad skulle du tycka om någon av dina vänner gjorde något av följande: Stjäl/snattar något i en affär eller ett varuhus?” med svarsalternativen ”Helt okej”, ”Ganska okej”, ”Tveksamt”, ”Knappast okej” och ”Inte okej”. Dessa frågor konstruerades med inspiration från en studie av Sandin (2005).

Sektion D

Moralfrågorna i frågeformuläret är konstruerade med syftet att skapa en överblick på de två gruppernas genomsnittliga moralnivåer. Fråga D1 konstruerades med inspiration från frågor på MST testet (Psychology Department at Harvard University, 2004) som baseras löst på en del av de frågor Schallenberger ställde till ungdomar och barn under sin forskning om barn och ungdomars moralutveckling. Frågorna D2 till D5 skapades med inspiration hämtad från ett moraltest producerat av Coaley (2005) som nyttjat Kohlbergs forskning kring moralnivåer som plattform för testet. Moralnivån på fråga D1 mäts genom att varje svarsalternativ representerar en specifik moralnivå, av vilka det existerar tre. Svarsalternativet ”Skällt ut henne och tagit ifrån henne målarlådan så hon inte förstör fler möbler.” indikerar i vår studie en låg moralnivå och tilldelades moralnivå grad 1. Det svarsalternativ som tilldelades moralnivån grad 2 var ”Inte göra något i det ögonblicket men förklara för henne att om det skulle upprepas skulle hon bli ordentligt utskälld och inte få någon efterrätt så hon inte skulle göra det igen” och svarsalternativet ”Låta henne polera möblerna och försöka få henne att förstå att möbler får man inte måla på.” indikerar enligt MST och Schallenberger en hög moralnivå och har därför tilldelats moralnivå av grad 3. Frågorna D2 till D5 använder ett liknande system dock med undantaget att dessa genererar fem stycken moralnivåer. Även här indikerar de olika svarsalternativen en specifik grad av moralnivå, där grad 5 är den högsta och grad 1 är den lägsta. Här följer en presentation av vad de olika graderna innebär i förhållande till den moralnivå individen befinner sig på, hämtat från Crain (1985).

Grad 1: Indikerar den nivå då individen befinner sig på ett egocentriskt stadium och en stor del av individens resonemang cirklar kring vad han/hon själv tjänar på ett visst beteende. Det visar på en begränsad insikt i omgivningens behov, ett tankesätt som kan symbolisera denna moralnivå är ”hjälp du mig, hjälper jag dig”.

Grad 2: Vid denna moralnivå är individen mån om att värna vad omgivningen anser om den egna personen. Moralresonemanget styrs av de eventuella konsekvenser ett visst beteende skulle ge upphov till. Därför inträder individen i specifika sociala accepterade roller så som ”den snälla dottern” eller ”den goda mannen”.

Grad 3: Är den moralnivå då individen inser vikten av att lyda lagar, påbud och sociala konventioner på grund av dess samhällsupprättande funktionalitet. Vid moralnivå av den 3:e graden anser individen att bryta mot lagen är moraliskt fel, och varje människa bör göra sitt yttersta för att upprätta hålla samhällets regler.

Grad 4: Vid denna moralnivå anser individen att lagar och regler är mer en sorts av sociala kontrakt och därför inte alltid moraliskt förkastligt att bryta mot. Individen har även kommit till insikten att individer är skiljda från samhället och att ens eget perspektiv måste prioriteras framför samhällets. Individens moralresonemang vid grad 4 kretsar kring vad som är bäst för samhället i stort.

Grad 5: Detta är den högsta moralnivån, här baserar individen sitt moralresonemang på en abstrakt tankegång där han/hon använder sig av universella etiska principer. Lagar är endast giltiga så länge de är rättvisa och denna dedikation till rättvisa innebär att individer som befinner sig på moralnivå 1 kan bryta orättvisa lagar utan att anse det moraliskt förkastligt. En tro på ett universellt mänskligt värde och en djup respekt för individen är kännetecknen för en moralnivå av grad 5.

Pilotstudie

En pilotstudie genomfördes i en gymnasieklass i Malmö för att utforska frågeformulärets lämplighet som undersökningsverktyg. Eleverna i gymnasieklassen som anmält sig frivilligt att genomföra pilotstudien, fick instruktion om att fylla i frågeformuläret och efter att samtliga elever färdigställt frågeformuläret följde en muntlig utvärdering av frågornas lämplighet och dess språkliga formuleringar.

Efteråt följde en diskussion om frågeformuläret som helhet och hur svårt deltagarna ansåg att det var att fylla i frågeformuläret. Många bra synpunkter togs emot. Klassens ifyllda data analyserades och genom kvalitén på svaren kunde en bedömning av frågornas lämplighet göras. En rad frågor i frågeformuläret ändrades som ett resultat av pilotstudien.

De förändringar som utfördes var följande: en fråga som bad deltagarna rapportera ungefär när de begått ett eventuellt brott (vid flera skulle det senaste räknas) togs bort då insikten nåddes att fråga inte bidrog till att besvara någon aspekt av hypoteserna. En annan fråga som raderades var frågan "Är det någonsin värt att åka fast för ett brott?" med svarsalternativen "Ja", "Nej" och följdfrågan "Om Ja, för vilket brott i så fall?". Denna fråga togs bort då den inte ansågs tillräckligt relevant för denna studies frågeställningar.

Pilotstudien medförde också att vi förenklade frågorna och gjorde dem lättare att svara på genom omformulering och omstrukturering av meningar, utöver detta uppdagades några stavfel och syftningsfel. Eftersom ett stort bortfall skedde på fråga B4 i pilotstudien omformulerades instruktionen som följde fråga B1, detta resulterade i en viss reducering i andel bortfall från pilotstudien till den verkliga undersökningen dock skedde ett relativt stort bortfall i den verkliga undersökningen likväl. Bortfallet antogs bero på det faktum att viss förvirring skedde när personer som inte begått ett brott skulle hoppa över en fråga (B2) och besvara den tredje fråga (B3), dock var det många deltagare som inte rapporterade något brott och hoppade över två frågor istället för en. En annan förändring som gjordes var en justering av svarsalternativet på fråga B7 "Föräldrarna skulle bli arga/besvikna" byttes ut mot "Närstående skulle bli arga/besvikna" då det uppdagades i pilotstudien att det var en mer övergripande term som även inkluderade de deltagare som måhända saknade föräldrar. Ett annat svarsalternativ som justerades var svarsalternativet på fråga C1 där "Rån av person" blev "Personrån". De sista förändringarna som skedde som ett resultat av pilotstudien var ändring av formuleringarna på samtliga frågor i D sektionen, meningen "Hur viktigt är det att..." ändrades till "Hur känner du inför...". Något som även uppdagades i pilotstudien var det faktum att ett fåtal deltagare inte förstod termen "Fildelning" till fullo, men denna ändrades dock inte då en bra ersättande term inte fanns tillgänglig.

Procedur

Rekrytering. Deltagare till studien rekryterades genom kontakt med ett flertal komvux och högstadium i Malmö regionen och dess grannkommuner. Först togs telefonkontakt med rektor, biträdande rektor eller annan administrativ personal som bedömde om det var möjligt att genomföra studien på deras skola. Om denna möjlighet fanns e-postades frågeformuläret till den administrativa person som kontaktats så att denne kunde utvärdera frågeformulärets lämplighet.

Vid flertalet av de skolor där studien genomfördes bokade administrativ personal in ett eller flera tillfällen att nå de klasser där frågeformuläret skulle besvaras. På vissa skolor intern-postade administrativ personal tillgängliga lärare för att dessa själva skulle kunna ta kontakt med undersökningsledarna och boka in ett undersökningstillfälle. Därefter introducerades deltagarna till studien på respektive skola, d.v.s. högstadium och komvux.

Studien presenterades som en undersökning av ungdomars och vuxnas riskbedömning och attityder kring vissa brottstyper och även deras moralnivå. Berörda lärare, rektorer och annan skolpersonal fick godkänna frågeformuläret före utlämning.

Alla frågeformulär ifylldes i deltagarnas klassrum med berörda lärare närvarande. Frågeformuläret ifylldes individuellt. Alla frågeformulär fylldes i med åtminstone en av undersökningsledarna närvarande för att kunna svara på eventuella frågor kring frågeformuläret som kunde uppstå.

När deltagarna fyllde i frågeformuläret fick de först en övergripande instruktion om formuläret och de fick också informationen om vilket ämne det behandlade. Tonvikt lades vid att försöka svara på alla frågorna i frågeformuläret och om en fråga (item) framstod som komplicerad uppmanades deltagarna att be om assistans från undersökningsledarna. Dock framhölls det i informationen att om en fråga upplevdes som stötande så kunde deltagaren hoppa över den. Samma procedur genomgicks på högstadium som komvux.

Resultat

Riskbedömningssektionen (sektion B)

Denna sektion tog upp frågor gällande deltagarnas eventuella brotthistorik och deras riskbedömning om olika brottscenarios. Det totala procentuella antalet som svarade att de begått brott av ungdomarna var 42 %. Samma siffra för vuxengruppen var 23 %.

På fråga B1 delades det procentuella antalet individer i ungdomsgruppen som svarat att de begått brott in i två delgrupper; de deltagare som kom från splittrade familjer ställdes mot deltagare som kom från icke-splittrade familjer. Frågan om familjeform i uppväxten ställdes inte till vuxengruppen. Med denna indelning visades det sig att det procentuella värdet för

individer från splittrade familjer som svarat att de begått brott uppgick till 47,2 % medan samma värde för individer från ickesplittrade familjer var 38,5 %. Vilket innebär en skillnad på 8,7 %.

Av de ungdomar som uppgett att de begått brott svarade 26,2 % att de ångrade sitt brott (fråga B2) medan samma siffra för de vuxna som begått brott var 71,4 %. De individer som uppgav att de inte begått brott fick frågan om vilken den främsta anledningen till detta var (fråga B3). Både för de vuxna och ungdomar var den främsta anledningen alternativet ”Det är fel att begå brott” för de vuxna med 47,1 % och 47,1 % för ungdomarna. Näst vanligaste var ”Det är emot lagen” som fick 37,3 % både för de vuxna och för ungdomar. Tyvärr fanns det ett stort bortfall på denna fråga, orsaken är antagligen förvirring kring vilken fråga deltagarna skulle hoppa till när de svarade ”Nej” på fråga B1. Bortfallet uppgick till 26 personer.

På första frågan om riskbedömning (B4) som var ett brottsscenario där deltagarna skulle ranka risken för att åka fast för snatteri i en spelbutik, skiljde sig grupperna signifikant åt $t(200) = 2,65, p < 0,01$ ($p = 0,01$). MV för de vuxna var 2,47 ($SD = 0,82$) och för ungdomar $MV = 2,13$ ($SD = 0,98$), se Tabell 1.

Tabell 1

Medelvärdespresentation för frågan om riskbedömning för snatteri i ett brottsscenario (B4)

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Vuxna	2,47	0,82	101	2,65	200	0,01
Ungdomar	2,13	0,98	101			

Fråga B5 som också var en fråga om ett brottsscenario där deltagarna skulle ranka riskbedömningen för att åka fast för snatteri i en H&M butik, skiljde sig från fråga B4 (brottsscenario) genom att personen i frågan var av kvinnligt kön och i en annan situation. Anledningen till att två frågor av så pass lika natur ställdes var att säkerhetsställa det faktum att någon potentiell skillnad i generell riskbedömning inte berodde på feltolkning av frågan. Resultatet visade ingen större skillnad från tidigare fråga (B4). t-testet visade $t:(199) = 2,49, p < 0,05$ ($p = 0,01$), vilket säkerhetsställer den signifikanta skillnaden som även uppstod på tidigare fråga. Se Tabell 2 för medelvärdesjämförelse och t-test resultat.

Tabell 2

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga B5.

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Vuxna	2,63	1,06	101	2,49	199	0,01
Ungdomar	2,26	1,07	100			

Deltagarna fick också ranka risken att bli gripen och dömd för 10 olika brott (fråga B6). Nr 1 var det brott där man löpte störst risk för att bli gripen och dömd och Nr 10 var det brott där man löpte minst risk att bli gripen och dömd. Resultatet presenteras i Tabell 3.

Tabell 3

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga B6

	Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Snatteri	Vuxna	9,45	1,42	88	3,36	180	0,00
	Ungdomar	8,48	2,35	94			
Våldtäkt	Vuxna	3,17	1,62	88	-2,13	180	0,03
	Ungdomar	3,79	2,22	94			
Rattfylleri	Vuxna	6,00	2,01	88	0,46	180	0,65
	Ungdomar	5,86	2,09	94			
Misshandel	Vuxna	4,63	2,01	88	-0,66	180	0,51
	Ungdomar	4,82	1,96	94			
Bostadsinbrott	Vuxna	5,79	2,11	88	2,64	180	0,01
	Ungdomar	5,05	1,66	94			
Mord	Vuxna	1,44	1,52	88	-2,17	180	0,05
	Ungdomar	2,11	2,46	94			
Fildelning	Vuxna	8,02	1,74	88	-3,75	180	0,00
	Ungdomar	9,05	1,95	94			
Bilstöld	Vuxna	6,07	1,79	88	1,93	180	0,55
	Ungdomar	5,49	2,20	94			
Personrån	Vuxna	5,50	2,03	88	-0,84	180	0,40
	Ungdomar	5,73	1,74	94			

Narkotika							
	Vuxna	4,66	2,26	88	4,66	180	0,58
	Ungdomar	4,85	2,36	94			

Resultatet visar främst på en signifikant skillnad mellan grupperna på brottet "Fildelning" där vuxengruppen har ett $MV = 8,02$ ($SD = 1,74$) medan ungdomsgruppen hade $MV = 9,05$ ($SD = 1,95$). Signifikanta medelvärdeskillnader existerar även på brotten "Snatteri", "Våldtäkt", och "Bostadsinbrott".

Syftet med fråga B7 var att identifiera rangordningen på de listade faktorerna som hindrar deltagarna att stjäla en DVD-film och se om det förekom några skillnaderna mellan vuxna och ungdomar i synen på de listade faktorerna: "Skammen att åka fast", "Risken för att få en prick i registret", "Det är fel att stjäla", "Eventuellt straff (böter/fängelse)" och "Närstående skulle bli arga/besvikna" se Tabell 4.

Tabell 4

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på de listade faktorerna i fråga B7

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Skammen att åka fast						
Vuxna	3,05	1,20	79	0,91	171	0,36
Ungdomar	2,88	1,21	94			
Risken att få en prick i registret						
Vuxna	3,57	1,25	79	2,17	171	0,03
Ungdomar	3,13	1,40	94			
Det är fel att stjäla						
Vuxna	1,76	1,26	79	-6,54	171	0,00
Ungdomar	3,30	1,74	94			
Eventuellt straff (böter/fängelse)						
Vuxna	3,34	1,32	79	2,96	171	0,00
Ungdomar	2,73	1,37	94			
Närstående skulle bli besvikna/arga						
Vuxna	3,20	1,34	79	0,67	171	0,51
Ungdomar	3,07	1,18	94			

Främst framträder ungdomsgruppens högre $MV = 3,30$ på svarsalternativet ”Det är fel att stjäla” mot vuxengruppens låga $MV = 1,76$. En signifikant skillnad mellan grupperna fanns även för svarsalternativen ”Risken att få en prick i registret” där de vuxna hade högre $MV = 3,57$ än ungdomsgruppens $MV = 3,13$. Ungdomarnas medelvärde var signifikant lägre på svarsalternativet ”Eventuellt straff (böter/fängelse)”.

Deltagarna fick också skatta hur många procent av de personer som begår bostadsinbrott som åker fast (fråga B8). Svarsalternativen gick från ”10 %” till ”70 %” med tio procentenheter intervaller. Resultatet visar en signifikant skillnad mellan gruppernas medelvärden; ungdomsgruppens 3,78 mot vuxengruppens 2,80, se Tabell 5.

Tabell 5

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga B8

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Vuxna	2,80	1,60	100	-4,63	197	0,00
Ungdomar	3,78	1,37	99			

Deltagarna fick även rangordna de säkerhetsåtgärder som de ansåg har den främsta avskräckande effekten på dem vid ett hypotetiskt snatteriförsök (fråga B9). Gruppernas medelvärden visas i Tabell 6. Även om det finns signifikanta skillnader mellan gruppernas medelvärden på två av de fyra säkerhetsåtgärderna (”Säkerhetskameror” och ”Magnetavläsare”) visar dock båda grupperna ett liknande tankesätt kring frågan. De rankade svarsalternativet ”Säkerhetskameror” som den faktor med den främsta avskräckande effekten, därefter följt av ”Säkerhetsvakter”, på tredje plats kom ”Affärspersonal” och den faktor som hade den minst avskräckande effekten var ”Magnetavläsare”. De två faktorer som grupperna uppvisade signifikanta skillnader i var ”Säkerhetskameror” där ungdomsgruppen får ett signifikant högre medelvärde gentemot vuxengruppen och ”Magnetavläsare” där vuxengruppen når ett signifikant högre medelvärde.

Tabell 6

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga B9

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Affärspersonal						
Vuxna	2,84	1,06	85	-0,95	181	0,35
Ungdomar	2,98	1,01	98			
Säkerhetskameror						
Vuxna	1,75	0,86	85	-2,24	181	0,03
Ungdomar	2,08	1,09	98			
Säkerhetsvakter						
Vuxna	2,47	0,89	85	0,15	181	0,88
Ungdomar	2,45	0,99	98			
Magnetavläsare						
Vuxna	3,06	1,16	85	2,19	181	0,03
Ungdomar	2,67	1,21	98			

Attityd (sektion C)

På fråga C1 fick deltagarna ranka brott (1-10, där 1 är det grövsta) på basis av hur grova de ansåg att de listade brotten är. Som Tabell 7 visar är de fyra brott som grupperna skiljer sig signifikant på: ”Snatteri”, ”Misshandel”, ”Fildelning” och ”Personrån”. Ungdomsgruppen rankar ”Fildelning” som ett mindre grovt brott än vuxengruppen gör. Det omvända gäller i nästa fall, vuxengruppen rankar brottet ”Misshandel” som ett mindre grovt brott än vad ungdomsgruppen gör.

Tabell 7

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga C1

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Snatteri						
Vuxna	9,60	,75	94	3,52	190	0,00
Ungdomar	9,26	,58	98			
Våldtäkt						
Vuxen	2,40	1,27	94	1,05	190	0,30
Ungdomar	2,22	1,11	98			

Rattfylleri							
	Vuxna	5,74	1,74	94	1,27	190	0,21
	Ungdomar	5,42	1,83	98			
Misshandel							
	Vuxna	4,07	1,55	94	2,92	190	0,00
	Ungdomar	3,51	1,10	98			
Bostadsinbrott							
	Vuxna	6,23	1,53	94	1,01	190	0,31
	Ungdomar	6,02	1,39	98			
Mord							
	Vuxna	1,29	,90	94	1,02	190	0,31
	Ungdomar	1,18	,44	98			
Fildelning							
	Vuxna	8,51	1,62	94	-5,16	190	0,00
	Ungdomar	9,49	,93	98			
Bilstöld							
	Vuxna	6,83	1,62	94	1,50	190	0,14
	Ungdomar	6,50	1,43	98			
Personrån							
	Vuxna	4,98	1,72	94	-2,07	190	0,04
	Ungdomar	5,48	1,64	98			
Langning							
	Vuxna	4,83	1,88	94	-1,52	190	0,13
	Ungdomar	5,26	1,99	98			

Fråga C2 i attitydsektionen tog upp fem (A-E) skilda attitydpåståenden hämtade från Sandin (2005) där deltagarna skulle bedöma deras egen inställning till olika brott utifrån om en vän begått dem. Lågt medelvärde indikerar en mer godkännande inställning än ett högt som visar på en mer fördömande attityd. För alla fem påståenden klassade vuxengruppen att det var ”knappast okej” eller ”inte okej” (högre poäng) än ungdomsgruppen. Störst avvikelse fanns i påståendet som handlade om en vän piratkopierade ett TV/dataspel där de vuxna fick $MV = 3,55$ ($SD = 1,45$) och ungdomar $MV = 1,85$ ($SD = 1,14$). Tabell 8 visar medelvärden för de fem attitydpåståendena.

Tabell 8

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga C2

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Stjäl/snattar i ett varuhus						
Vuxna	4,70	0,77	101	7,22	199	0,00
Ungdomar	3,62	1,29	100			
Gör sig skyldig till skadegörelse mot ett skyltfönster						
Vuxna	4,52	1,05	99	5,05	197	0,00
Ungdomar	3,72	1,16	100			
Stjäl en bil						
Vuxna	4,74	0,78	101	2,60	199	0,01
Ungdomar	4,41	1,02	100			
Målar graffiti i en tunnel						
Vuxna	4,11	1,07	101	8,78	199	0,00
Ungdomar	2,66	1,27	100			
Piratkopierar ett TV/dataspel						
Vuxna	3,55	1,45	100	9,21	198	0,00
Ungdomar	1,85	1,14	100			

Nästa fråga (C3) gällde varför människor begår brott. Deltagarna skulle rangordna 1-7 (1 är den främsta anledningen och 7 den minsta) ett antal angivna anledningar till brott.

Bägge grupperna angav anledning 2; ”för pengars skull” (Vuxna $MV = 2,18$, Ungdomar $MV = 2,35$) som den främsta anledningen och anledning 5; ”påverkade av TV/dataspel eller media i övrigt” (Vuxna $MV = 5,29$, Ungdomar $MV = 5,52$) som den minsta anledningen (Tabell 9).

Tabell 9

Medelvärdespresentation och resultat av t-test på fråga C3

Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
Gruppträck						
Vuxna	3,01	1,51	95	0,74	189	0,46
Ungdomar	2,84	1,60	96			

Pengar							
	Vuxna	2,18	1,73	95	-0,72	189	0,47
	Ungdomar	2,35	1,64	96			
Spänning							
	Vuxna	4,12	1,52	95	0,48	189	0,63
	Ungdomar	4,00	1,79	96			
Tufft							
	Vuxna	3,92	1,62	95	1,37	189	0,17
	Ungdomar	3,59	1,74	96			
Dataspel							
	Vuxna	5,29	1,88	95	-0,89	189	0,37
	Ungdomar	5,52	1,61	96			
Stundens ingivelse							
	Vuxna	5,03	1,62	95	1,42	189	0,32
	Ungdomar	4,71	1,54	96			
Medfött							
	Vuxna	4,47	2,14	95	-2,42	189	0,02
	Ungdomar	5,19	1,95	96			

Fråga C4 gällde deltagarnas attityd till åldersgränsen för straffmyndighet i Sverige (15 år). Deltagarna kunde välja mellan tre olika alternativ som hade värden från 1-3: ”Det är en för låg ålder för att kunna bedöma rätt och fel och bör höjas till 18 år”, ”Det är en bra gräns och bör inte ändras” och ”Det är en för hög ålder och bör sänkas till 14 år”. t-test visar: $t:(200) = 2,96$, $p < 0,01$ ($p = 0,00$).

Resultatet visar att vuxna hade ett högre medelvärde ($MV = 2,14$, $SD = 0,66$, $N = 101$) än ungdomar ($MV = 1,85$, $SD = 0,71$, $N = 101$). Detta innebär att de flesta vuxna tyckte åldersgränsen var en bra gräns som inte borde höjas och ungdomar oftare valt svarsalternativ ett: ”det är en för låg ålder för att kunna bedöma rätt och fel och bör höjas till 18 år”.

Moralsektionen (sektion D)

Sektion D tar upp fem olika moralscenariers där deltagarna fick välja ett svarsalternativ som låg närmast deras egen åsikt. Svarsalternativen var konstruerade av Coaley och var moralklassificerade utifrån en moralutvecklingsskala 1-5 där 1 tyder på hög moralnivå och 5 på låg nivå (Coaley, 2005). Resultatet presenteras som ett medelvärde för respektive grupps moralnivå, där ett högt medelvärde representerar en högre moralnivå.

Scenario D1 var den enda frågan med endast tre svarsalternativ och tre moralnivåer, resterande frågor innehöll fem. Detta för att det första moralscenarioet var hämtat från MST test (2004) och de andra fyra av Coaley (2005). Medelvärde för grupperna i D1 var för vuxna 2,05 ($SD = 0,75$) och för ungdomarna 1,92 ($SD = 0,75$). I nästa fråga (D2) var resultatet det omvända vuxna ($MV = 2,63$ och $SD = 1,45$) hade en något lägre poäng än ungdomar ($MV = 2,85$, $SD = 1,32$). För de resterande tre frågorna (D3-D5) hade de vuxna signifikant lägre medelvärde och därmed högre moralnivå än ungdomar (se Tabell 10).

Tabell 10

Medelvärdesresultat och resultat av t-test på fråga D1-D5

	Grupp	MV	SD	N	t	df	Sig.
D1	Vuxna	2,05	0,75	98	1,23	195	0,22
	Ungdomar	1,92	0,75	99			
D2	Vuxna	2,63	1,45	99	-1,11	194	0,27
	Ungdomar	2,85	1,32	97			
D3	Vuxna	2,22	1,02	98	-4,74	193	0,00
	Ungdomar	3,03	1,33	97			
D4	Vuxna	1,99	0,82	98	-4,31	193	0,00
	Ungdomar	2,62	1,19	97			
D5	Vuxna	2,53	1,15	99	-3,12	196	0,00
	Ungdomar	3,03	1,13	99			

Diskussion

Frågeformuläret

Det primära målet med studien var att undersöka huruvida det finns en skillnad mellan ungdomars och vuxnas medelvärden gällande riskbedömning, attityd och moral kring brott. Vid bedömning av studiens resultat bör det beaktas att stickproven i denna studie inte var representativa för någon tydlig större population. Anledningen är att första generationsinvandrare i vuxengruppen var för stor i relation till vuxenpopulationen i Sverige och är relativt hög gentemot studiens ungdomstickprov. Skillnaden i resultatet kan därför bero på deltagarnas olika bakgrund.

I diskussionen kommer det nämnas att ungdomar rapporterar lägre riskbedömning, mer tillåtande attityder och lägre moralnivåer gentemot vuxna som rapporterar högre riskbedömning, striktare attityder kring brott och högre moralnivåer. Vi vill ge ett exempel på vad denna studie menar med begreppet *lägre* i relation till riskbedömning. Ex: Två deltagare rapporterar varsitt svar på en fråga om hur hög risk personen i frågescenariot löper, deltagare 1 rapporterar att personen löper liten risk medan deltagare 2 rapporterar att personen löper stor risk. I detta exempel gör deltagare 2 en högre riskbedömning jämfört med deltagare 1. Med begreppet *lägre* i relation till moral menar vi att en individ som rapporterar ett svar på frågeformuläret som indikerar en icke fullt utvecklad moralnivå (t ex grad 1 eller 2) därmed rapporterar en lägre moral. Med begreppet *högre* gäller det omvända.

Det förväntade sambandet mellan attityd, riskbedömning och moralnivå som spelar en viktig roll i förklaringen till varför ungdomar begår fler brott per capita än vuxna fick visst stöd i svaren på frågeformuläret. Statistiska test visade på flera signifikanta skillnader mellan vuxengruppen och ungdomsgruppen där vuxengruppen överlag rapporterade en högre riskbedömning, strängare attityd kring brott samt en generellt högre moralnivå. Studiens resultat stödjer därför bl a den egna hypotesen om ett samband mellan variablerna. Resultaten stödjer även tidigare forskning som visat på en diskrepans mellan ungdomars och vuxnas riskbedömning (Beyth-Marom, Austin, Fischhoff, Palmgren, & Jacobs-Quadrel, 1993; Cohn et al, 1995; Furby & Beyth-Marom 1992; Millstein & Halpern-Felsher, 2001; Urberg & Robbins, 1984). Även den skillnad i moralnivå som denna studie fann stödjer tidigare forskning gällande moralutveckling (Kohlberg & Kramer, 1969; Kohlberg, 1981). Nedan följer en mer djupgående analys av resultatet.

Riskbedömningssektionen

Resultatet från frågorna i riskbedömningssektionen visar på en tydlig skillnad mellan ungdomsgruppen och vuxengruppen. Bland annat rapporterade ungdomarna en högre brottshistorik, lägre riskbedömning av olika brottsscenarios samt rankande riskbedömning av tio olika brott annorlunda. Resultatet stödjer studiens hypotes om en skillnad i riskbedömning mellan de undersökta grupperna; vuxna och ungdomar. Nedan följer en detaljerad diskussion kring svaren till frågorna i riskbedömningssektionen.

På första frågan (B1), där syftet var att undersöka deltagarnas brottshistorik rapporterade ungdomar en högre siffra än de vuxna. Detta stämmer med tidigare studier som också har visat att ungdomar (dvs senaste kohorten) begår fler brott i genomsnitt per capita än vuxna (Ahlberg, 1996). En annan orsak kan vara vad de anser vara brottsligt, ungdomsgruppen rapporterar eventuellt mindre allvarliga brott i större utsträckning än vad vuxna gör. Det finns en möjlighet att vuxna enbart hade större brott såsom misshandel, skadegörelse, mord, våldtäkt etc i åtanke när de svarade på denna fråga. I ett par av komvuxklasserna då frågeformuläret delades ut hörde vi flera deltagare kommentera frågan med bla. ”alla kör för fort så det ser jag inte som något brott så jag svarar nej på den frågan”. Frågan ställdes främst för att undersöka hur stor andel av våra stickprov som har en erfarenhet av brottsliga handlingar. Resultatet kan utöver detta vara en fråga om ärlighet, att ungdomar gav fler ärliga svar än vad de vuxna gjorde. Med tanke på att de vuxna har haft fler år på sig att begå brott än ungdomsgruppen är det förvånande att de rapporterar en lägre siffra. Det kan även vara en kohortskillnad.

En uppdelning i ungdomsgruppen svar på fråga B1 (”Har du begått brott?”) skedde för att utreda hur stor andel i procent som begått brott och som kom från splittrade familjer jämfört med ickesplittrade familjer. Resultatet visade en signifikant skillnad, av de som kom från ickesplittrade familjer uppgav 38,5 % ha begått brott medan 47,2 % av dem som kom från splittrade familjer uppgav att de begått brott. Att personer från splittrade hem uppvisar större brottslighet stöds av Martens (1992) som fann ett liknande resultat.

Andelen ungdomar som begått brott och ångrade sig var 26,2 % i förhållande till samma siffra för vuxna som var 71,4 %. Detta vara en indikator på en högre moral hos vuxna, vilket även var vår hypotes, att vuxna skulle uppvisa en högre moralnivå än ungdomsgruppen. Vuxengruppen kanske har en större förmåga att reflektera och inser att konsekvenserna inte var mödan värt. De har kanske också fått erfara negativa konsekvenser på grund av brott i tonåren. Det kan också handla om att grupperna har begått olika sorts brott och att vissa brott som anses allvarliga eller som ledde till negativa konsekvenser för individen är något personer ångrar i större utsträckning. Vilken typ av brott som hade begåtts vet vi inte.

De personer som inte begått något brott frågades om orsaken till detta, och som de två främsta orsakerna valdes av båda grupperna ”Fel att begå brott” och ”Det är emot lagen”. Att en sådan stor del angav ”Det är emot lagen” är i viss omfattning ett förvånande resultat. Det pekar på

att det finns en möjlighet att det är främst samhällets lagar som hindrar dessa individer från att begå brott och inte de inre lagarna hos respondenterna.

Fråga B4 som beskrev ett brottsscenario där deltagarna skulle ranka risken för att åka fast för snatteri i en spelbutik. Här skiljde sig grupperna signifikant åt. Deltagarna bads bedöma hur stor risk personen i scenariot löpte för att bli gripen, vilket innebar att utföra en generell riskbedömning i det specifika scenariot. De vuxna rankade risken som signifikant större än ungdomar vilket tyder på en annorlunda bedömning av konsekvenser och risk. Fråga B5 var av liknande natur som fråga 4 och resultatet på fråga B5 var nästan detsamma som på fråga B5 så inget missförstånd kunde utläsas. Återigen rankade vuxengruppen större risk att åka fast för snatteri än ungdomsgruppen Detta resultat stämmer väl överens med vår hypotes om att det skulle förekomma medelvärdeskillnader mellan de två undersökta grupperna; ungdomar och vuxna angående riskbedömning. En bakomliggande orsak kan vara den mer långt gångna kognitiva utveckling hos vuxna (Tancredi, 2005) som gör att de kan göra en bättre riskbedömning än vad tonåringar kan göra (Parham, 1979).

Ytterligare en fråga som ställdes för att få en större kännedom gruppernas riskbedömning (B6). Här fick deltagarna ranka riskerna på 10 olika brott med en skala 1 till 10. De brott där grupperna skiljde sig signifikant ($p < 0,05$) åt var: snatteri, våldtäkt, bostadsinbrott, mord och fildelning. Det faktum att en skillnad skulle uppstå i frågan om fildelning var delvis väntat. Skälet till detta är att fildelning är ett så pass nytt fenomen på grund av teknikens utveckling vilket gör att det troligtvis främst är ungdomar som utför denna kriminella handling. Eftersom det troligtvis till stor del är yngre som deltar i fildelning är ungdomarna möjligen mer införstådda med riskerna än de vuxna. Detta kan förklara varför ungdomsgruppen förknippade fildelning med lägre risk än vuxengruppen De vuxna ansåg att snatteri är det brott där man löper minst risk att bli gripen och dömd för. Det är endast ett fåtal personer i Sverige som har blivit fällda för fildelning gentemot snatteri, dock ”beräknas omkring en miljon svenskar syssla med fildelning, men polisen väljer att prioritera andra, grövre brott. Risken att åka fast är alltså försvinnande liten. Och så verkar det förbli, åtminstone under överskådlig tid.” (Rebas i DN, 2006). Tidningsartikeln baseras på den rapport som kom från Mediavision som uppskattar antalet fildelare till ca 800 000 personer, denna siffra bygger dock på självrapportering (Mediavision 2005).

Vad gäller faktorer som hindrar deltagaren att begå brott (fråga B7), skiljde grupperna sig främst åt på svarsalternativet ”Det är fel att stjäla”, som de vuxna tyckte vara en mer hindrande faktor än ungdomarna. Detta må beror på att de vuxna har en högre moralnivå och strängare attityder till brott gentemot ungdomar, vilket även var resultatet från attityd och moralfrågorna. Resonemanget passar även in på följande faktorer ”Risken för att få en prick i registret” och ”Eventuellt straff (böter/fängelse)”, som ungdomarna ansåg vara faktorer som påverkade dem mer från att begå brott än vad de vuxna angav, vilka är faktorer som handlar mer om yttre påverkan. Resultatet visar tydligt en skillnad i riskbedömning och moral hos bägge grupper.

På fråga B8, som handlade om hur stort procenttal mellan 10-70 % som deltagarna trodde åkte fast för bostadsinbrott, frågans syfte var att se hur de två grupperna uppskattade upptäcktsrisken för ett brott. Den verkliga siffran ligger runt ca 10 % (Ahlberg, 1988) men det var endast ett ringa antal deltagare från grupperna som svarade just 10 %. Vuxengruppen rapporterade ett snitt på 28 % och ungdomsgruppen 37,8 % vilket tyder på att ungdomsgruppen tilldelar brottet en högre upptäcktsrisk än de vuxna gör. Detta borde innebära att ungdomarna har en större tillit till polisen och rättsystemet att gripa och döma inbrottstjuvar. Därmed existerade det inget samband mellan uppskattandet av låg upptäcktsrisk och låg riskbedömning som utgjorde en delhypotes. Uppskattandet av låg upptäcktsrisk skulle enligt vår delhypotes kunna predicera en generell låg riskbedömning. Eftersom ungdomar skiljer sig signifikant från vuxna på flera riskbedömningsfrågor och därmed uppvisar en generellt lägre riskbedömning förväntades ett lågt resultat från ungdomarna, något som inte upptäcktes. Resultatet på frågan kan eventuellt förklaras av att vuxengruppen sannolikt har en större insikt i och faktisk kunskap om hur stor andel av personer som begår en kriminell handling faktiskt blir dömda för denna.

De två säkerhetsåtgärder som grupperna uppvisade signifikanta skillnader på (fråga B9) vid avskräckande faktorer vid ett hypotetiskt snatteriförsök var: ”Säkerhetskameror” där ungdomsgruppen fick ett signifikant högre medelvärde gentemot vuxengruppen och ”Magnetavläsare” där vuxengruppen når ett högre medelvärde. En möjlig anledning till skillnaden kan vara att ungdomar i större omfattning förstår säkerhetskamerors begränsningar och att det inspelade materialet endast kontrolleras i samband med större incidenter i en butik medan det faktum att magnetavläsare utgör en aktiv säkerhetskontroll som inte går att undvika. Vi menar att ungdomar är mer införstådda med de begränsningar och de kapaciteter

de olika säkerhetsfaktorerna har. Att besitta sådan kunskap kan även leda till att ungdomar därför är mer medvetna om de faktiska risker de tar och därför gör en annorlunda riskbedömning än vuxna.

Attitydsektionen

Som resultatdelen visar finns det en attitydskillnad mellan ungdomsgruppen och vuxengruppen. Ungdomarna visade överlag på; en mer accepterande attityd till när vänner begår brott, en annorlunda rankning av olika brott, orsaker till varför människor begår brott samt på en annorledes inställning till åldersgränsen i Sverige. Nedan följer en utförlig diskussion kring svaren.

Första frågan i attitydsektionen efterfrågade deltagarnas attityder till hur grova tio olika brott är. En liten men tydlig attitydskillnad kunde utläsas i frågan om det ringaste brottet vilket ungdomar rankade ”fildelning” och vuxengruppen snatteri. Troligtvis på grund av att ungdomarna utför fildelning i högre grad än de vuxna och därmed rankar fildelning som ett ringare brott än vad de vuxna gör.

På andra frågan i attitydsektionen (C2) efterfrågades deltagarnas åsikter gällande om deras vänner skulle begå olika brott i fem olika scenariers. Av resultatet att döma rankade vuxengruppen strängare (mindre okej) än ungdomsgruppen i alla fem attitydpåståenden. Vuxengruppen ansåg att det var mindre okej om deras vänner snattade, utförde skadegörelse mot ett skyltfönster, stal en bil, målade graffiti i en tunnel eller piratkopierade ett TV/dataspel. Detta kan ha sin förklaring i, som många andra studier påstår, att ungdomar och speciellt i tonåren är mer påverkade av gruppsyck och beroende av sina vänner än vad många vuxna är (Martens, 1992) och därför är mer accepterande till sina vänners beteende.

Nästa fråga (C3) gällde varför människor begår brott. Bägge grupperna angav anledningen ”för pengars skull” som den främsta anledningen och ”påverkade av TV/dataspel eller media i övrigt” som den minsta anledningen. Dock skiljde det sig mellan grupperna på anledningen ”Medfödd tendens” som ungdomsgruppen rankade som en mindre anledning till att man begår brott än vad de vuxna gjorde. Detta tyder på att fler vuxna anser att brottslingar ärver en kriminell tendens på en genetisk nivå från de biologiska föräldrarna än vad yngre personer gör.

Sista frågan i attitydsektionen (C4) gällde deltagarnas attityd till åldersgränsen för straffmyndighet i Sverige (15 år). En signifikant skillnad fanns mellan grupperna svar. De flesta vuxna ansåg att åldersgränsen var en bra gräns som inte borde ändras och de flesta ungdomar valde alternativet "det är en för låg ålder för att kunna bedöma rätt och fel och bör höjas till 18 år". Det är ett intressant resultat då tidigare forskning har menat att personer kring 15 år är för unga för att kunna göra en rättvis riskbedömning (Fried & Reppucci, 2001; Parham, 1979). Enligt resultatet på frågan visar ungdomarna medvetenhet om detta och tycker att åldersgränsen borde höjas. Detta kan förklaras med att de vuxna inte minns hur det var att vara ung och att som ung kunna göra en rättvisande riskbedömning. Frågan rör ungdomsgruppen mer direkt på grund av att de åldersmässigt befinner sig kring 15 år och kan eventuellt på så vis lättare ta ställning till frågan. Dock tyder ungdomarnas medvetenhet även på att de är införstådda om sin situation och att de kanske inte klarar av att göra en fullständig riskbedömning, vilket skulle kunna påverka dem till att bli mer försiktiga och inte utsätta sig för risker. Detta är dock inte fallet i verkligheten eftersom ungdomar begår fler brott i genomsnitt per capita (Ahlberg, 1996).

Moral (Sektion D)

Resultatet på moralfrågorna som denna studie genererade var att ungdomar hade en signifikant lägre moralnivå (enligt de kriterier vi använt oss av) än vuxna på tre av fem frågor. De frågorna som inte producerade ett signifikant resultat var D1 och D2. Att fråga D1 inte genererade en signifikant skillnad kan bero på det faktum att den endast innehöll tre svarsalternativ och därför borde vara mindre känslig än frågorna med fem svarsalternativ.

Resultaten påvisar alltså i viss mån en generellt lägre moralnivå för ungdomar. Detta är något som stödjer Kohlberg och Kramer (1969) forskningsresultat i multikulturella undersökning vad gäller moralutveckling över olika åldrar. Bristande neurologisk utveckling är en möjlig förklaring till vad som skulle kunna ligga till grund för denna lägre moralnivå för ungdomar skulle kunna vara (Garland, 2004; Gazzaniga, 2005; Tancredi, 2005). Detta skulle innebära ungdomar inte har nått en full utvecklingsgrad på vissa neurologiska centrum, vilket vuxna har. En annan förklaring till skillnaden i moralnivå mellan ungdomar och vuxna skulle kunna vara möjligheten att sociala faktorer så som samhällets regler och umgängeskrets har en annorlunda effekt på ungdomar än vuxna (Brandt, 1979; De Waal, 2006; Finnis, 1980; Kohlberg & Kramer, 1969; Kohlberg, 1981). Det ligger inte inom denna studies omfång att etablera vilka faktorer som faktiskt skapar en skillnad mellan de två grupperna, dock

spekulerar författarna av denna studie att skillnaden kan förklaras med neurologisk utveckling i samband med påverkan från olika sociala faktorer då vi menar att de två faktorerna inte på egen hand kan helt förklara varför en skillnad i moralresonemang mellan grupperna föreligger. Vi menar detta eftersom vi anser att moralen hos en individ inte enbart kan regleras av neurologiska orsaker eller enbart av sociala faktorer utan att ett samspel är i funktion.

Vad innebär då denna skillnad i moral mellan de två grupperna för denna studie?

Det innebär att denna undersökning funnit att ungdomar gör en annorlunda moralbedömning kontrasterat med vuxna. Utöver detta befinner sig ungdomar på en generellt lägre moralnivå än de vuxna. En av de hypoteser som utgör grunden för denna studie är att en lägre moralnivå i samband med mindre strikta attityder och en annorlunda riskbedömning kan förklara ungdomsbrottslighetens utveckling. Det tycks besitta potentialen att vara en faktor i just denna funktion. Sammantaget kan vi summera att inte är helt orimligt att ungdomars brottslighet till viss del kan bero på annorlunda moraluppfattning jämfört med den som representeras av lagen och vuxna personer.

Felkällor och förslag på förbättringar

Rent metodologiskt hade det varit *önskvärt* med ett större antal försökspersoner i bägge grupper samt samplade från andra platser än bara från skolor. Detta främst med tanke på eventuella inomgruppskillnader mellan svenskar på olika skolor, svenskar och personer med utländsk härkomst, studerande och ickestuderande. Detta tillkortakommande behöver dock inte vara alltför graverande för undersökningen, eftersom det gick att påvisa en signifikant skillnad mellan ungdomsgruppen och vuxengruppen på flera variabler trots att alla deltagarna rekryterades på skolor, och att flertalet i vuxengruppen hade utländsk härkomst (31,7 % var födda i Sverige jämfört med ungdomsgruppen där siffran var 90,1 %).

Ordvalen i studien skulle kunna vara ett potentiellt confound (källa till sammanblandning av variabler i samband med att slutsatser dras). "Fildelning" var ett av orden i frågeformuläret som kunde vara svårtolkat. Med på grund av att det inte fanns ett bättre alternativ behölls det. Viktigt att observera är att deltagarna fick tillfälle att fråga om ord i formuläret som de inte förstod. Frågor som innehöll rangordningsskalor kunde vara svårttolgade men då syftet med frågorna just var att jämföra de undersökta gruppernas rangordningssvar fick de stå kvar. En sista felkälla som vi vill nämna, kan vara det egenkonstruerade frågeformuläret, men eftersom

inga test som undersökte de variabler som den här studien ville undersöka fanns tillgängliga var det en nödvändig lösning att konstruera ett eget formulär. Det hade självfallet utgjort en stor fördel om det existerade ett standardiserat test. Det kan påpekas att vi gjorde ett relativt noggrant utvecklingsarbete i samband med att vi tog fram formuläret, t.ex. så gjordes en pilotundersökning för att eliminera potentiella confounds.

Slutord

Sammanfattningsvis kan det konstateras att studiens primära syfte och mål till en viss del har tillfredsställts. Att ungdomar och vuxna skilde sig i riskbedömning och attityder till brott var inte helt oväntat. Dock skiljde de sig inte signifikant på alla frågor, men vid en sammanslagning av frågorna i variablerna (riskbedömning, attityd och moral) blev ändå den totala skillnaden signifikant. Detta är intressant, eftersom detta är den, så långt vi vet, den första studien kring jämförelser mellan ungdomar och vuxna med de tre variablerna: riskbedömning, attityd och moral i synen på brott. Våra resultat och slutsatser tyder på att de tre undersökta variablerna utgör varsin aspekt i ungdomars relation till brott och kriminella handlingar och därmed även kan användas vid en förklaring till att de begår fler brott per capita (Ahlberg, 1996).

Resultaten i denna studie är relevanta i ett framtidsperspektiv, med det måste beaktas att det fortfarande inte är helt klarlagt huruvida de olika variablerna samspelar (sambandet mellan riskbedömning, attityd och moral) och vilken påverkan det snedvridna samplet har haft. Av den anledningen vore det oerhört intressant att testa vuxna från olika institutioner i samhället och av olik härkomst och ungdomar från olika skolor från olika delar av landet, för att sedan se hur deras resultat korrelerar med varandra.

Tillämpningar för denna studie kan, förutom att den öppnar upp nya perspektiv med den unika (så långt vi är medvetna) kombinationen av undersökningsvariabler, utgöra ett inlägg i debatten om straffålderns lämplighet, där den stöttar perspektivet att ungdomar möjligtvis inte bör prövas på samma grunder som vuxna vid 15 års ålder. Jämförelsen mellan de två grupperna i samband med de tre variablerna riskbedömning, attityder och moral är intressant eftersom den visar att ungdomar skiljer sig från vuxna i flera psykologiskt relevanta avseenden. Studien kan även utgöra grund för ytterligare forskning inom ungdomsbrottslighet och ungdomars respektive vuxnas reflexion och resonemang kring kriminella handlingar.

Referenser

- Allport, G. W. (1935). *Attitudes: A handbook of social psychology*. Worcester: Clark University Press.
- Ambuel, B. (1992). Social policy of adolescent abortion. *The Child, Youth, and Family Services Quarterly*, 15 (2), 5-9.
- Ahlberg, J. (red) (1996). *Brottsutvecklingen 1994 BRÅ - rapport 1996:4* Stockholm: Brottsförebyggande rådet.
- Ahlberg, J. & Knutsson, J. (1988). *Upptäcktsrisken*. Stockholm: Allmänna förlaget, Brottsförebyggande rådet.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: A social cognitive theory*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Beyth-Marom, R., Austin, L., Fischhoff, B., Palmgren, C., & Jacobs-Quadrel, M. (1993). Perceived consequences of risky behaviours: Adults and adolescents. *Developmental Psychology*, 29 (3), 549-563.
- Brandt, R. (1979). *A theory of the good and the right*. New York: Oxford University Press.
- Brottsförebyggande Rådet. (2006). *Brottstatistik*.
http://www.bra.se/extra/pod/?action=pod_show&module_instance=8&id=46&statsType=170&statsCounty=La&Year=2006&type=0.
- Brown, S. (2005). *Understanding youth and crime. 2nd ed.* Sheffield: Open University Press.
- Coaley, K. (2005). *Morals - Social Responsibility Questionnaire*.
<http://www.bbc.co.uk/science/humanbody/mind/surveys/morals/index.shtml>
- Cognitive Evolution Laboratory, Harvard University. (2004). *MST Test*.
<http://moral.wjh.harvard.edu/index2.html>
- Cohn, L., Macfarlane, S., Yanez, C., & Imai, W. (1995). Risk-perception: Differences between adolescents and adults. *Health Psychology*, 14 (3), 217-222.
- Crain, W.C. (1985). *Theories of Development*. New Jersey: Prentice-Hall
- De Waal, F. (2006). *Primates and philosophers: How morality evolved*. Princeton: Princeton University Press.
- Dolcini, G. C. (1989). Adolescent egocentrism and feelings of invulnerability: Are they related? *Journal of Early Adolescence*, 9, 409-418.
- Elkind, D. (1967). Egocentrism in adolescence. *Child Development*, 38, 1025-1034.
- Finnis, J. (1980). *Natural law and natural rights*. Oxford: Clarendon Press.

- Fischhoff, B. (1995). "Risk perception and communication unplugged: Twenty years of process", *Risk Analysis*, 15, 137-145.
- Fried, C. S., & Reppucci, N. D. (2001). Criminal decision making: The development of adolescent judgment, criminal responsibility and culpability. *Law and Human Behavior*, 25, 45-61.
- Furby L & Beyth-Marom R. (1992). Risk taking in adolescence: A decision-making perspective, *Developmental Review*, 12, 1-44.
- Garland, B. (2004). *Neuroscience and the law*. New York: Dana Press.
- Gazzaniga, M. S. (2005). *The ethical brain*. New York: Dana Press.
- Gazzaniga, M. S. (2006) *The ethical brain: The science of our moral dilemmas*. London: Harper Perennial.
- Halpern-Felsher, B. L., & Cauffman, E. (2001). Costs and benefits of a decision: Decision-making competence in adolescents and adults. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 22, 257-273.
- Hauser, M. (2006). *Moral minds: How nature designed our universal sense of right and wrong*. New York: Ecco/ Harper Collins.
- Joyce, R. (2006). *The evolution of morality*. Cambridge: MIT Press.
- Kaser-Boyd, N., Adelman, H. S., & Taylor, L. (1985). Minors' ability to identify risks and benefits of therapy. *Professional Psychology: Research & Practice*, 16 (3), 411-417.
- Katz, L. D. (2000). *Evolutionary origins of morality: Cross-disciplinary perspectives*. Thorverton: Imprint Academic.
- Kohlberg, L & Kramer, R. (1969). Continuities and discontinuities in childhood and adult moral development. *Human Development*. 12, 92-120.
- Kohlberg, L. (1981). *Essays on moral development, Vol. I: The philosophy of moral development*. New York: Harper & Row.
- Lavery, B., Cousins J.H., Rubovits D.S., Siegel A.W. (1993). Adolescent risk-taking: An analysis of problem behaviours in problem children. *Journal of Experimental Child Psychology*, 55, 277-294.
- Lewis, C. C. (1981). How adolescents approach decisions: Changes over grades seven to twelve and policy implications. *Child Development*, 52, 538-544.
- Martens, L. P. (1992). *Familj, uppväxt och brott*. Stockholm: Allmänna Förlaget.

- McNeely, C.A., Nonnemaker, J.M., & Blum, R.W. (2002). Promoting school connectedness: Evidence from the national longitudinal study of adolescent health. *Journal of School Health*, 72, 138-146.
- Mediavision. (2005). *Internet och bredband i Sverige 2004/2005*. Stockholm: Mediavision
- Millstein, S.G., & Halpern-Felsher, B.L. (2002). Judgments about risk and perceived invulnerability in adolescents and young adults. *Journal of Research on Adolescence*, 12, 399-422.
- Morrongiello, B. A., & Rennie, H. (1998). Why do boys engage in more risk taking than girls? The role of attributions, beliefs, and risk appraisals. *Journal of Pediatric Psychology*, 23, 33-43.
- Osgood, C. E., Suci, G. J., & Tannenbaum, P.H. (1957). *The measurement of meaning*. Oxford: Illinois Press.
- Peterson, L., Gillies, R., Cook, S. C., Schick, B., & Little, T. (1994). Developmental patterns of expected consequences for simulated bicycle injury events. *Health Psychology*, 13, 218-223.
- Puka, B. (1994). *Kohlberg's original study of moral development*. Oxford: Garland Publishing.
- Raiffa, H. (1968). *Decision analysis: Introductory lectures on choices under uncertainty*. London: Addison-Wesley.
- Rebas, K. (2006). *En miljon fildelare kan inte ha fel*. Dagens Nyheter.
<http://www.dn.se/DNet/jsp/polopoly.jsp?a=583730>
- Sarnoff, L. (1960). Psychoanalytic theory and social attitudes. *Public Opinion Quarterly*, 24 (2), 251-279 .
- Schallenger, M. (1894). A study of children's rights as seen by themselves. *Pedagogical Seminary*, 3, 87-96.
- Tancredi, L. R. (2005). *Hardwired behaviour: What neuroscience reveals about morality*. Cambridge: Cambridge University Press.
- The Oxford Dictionary of English. (2005). Oxford: Oxford University Press.
- Urberg, K., & Robbins, R. L. (1984). Perceived vulnerability in adolescents to the health consequences of cigarette smoking. *Preventive Medicine*, 13, 367-376.
- US Supreme Court. (red). *Parham v.J.R.*, 442 U.S 584 (1979).
<http://supreme.justia.com/us/442/584/case.html>.
- von Winterfeldt, D. & Edwards, W. (1986). *Decision analysis and behavioral research*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Whalen, C. K., Henker, B., O'Neil, R., Hollingshead, J., Holman, A. & Malone, B. (1994). Optimism in children's judgments of health and environmental risks. *Health Psychology, 13*, 319–325.
- Woolard, J. L. (1998). Developmental aspects of judgement and competence in legally relevant contexts. Unpublished doctoral dissertation, University of Virginia, Charlottesville, Virginia.
- Yates, J. F. (1990). *Judgment and decision-making*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.

Appendix A

Till Dig som ska fylla i enkäten: Du deltar anonymt i undersökningen och ska därför inte skriva ditt namn på enkäten. Det betyder mycket att du vill ställa upp i vår undersökning och alla svar är viktiga. Gör ditt yttersta för att svara på alla frågorna men skulle det vara så att du inte kan svara på en fråga hoppar du bara över den och går vidare till nästa fråga. Enkäten består av fyra sektioner A, B, C och D.

Tack för att du medverkar!

Sektion A: Ställer frågor om dig, din familj och ditt boende. Med föräldrar menar vi de som du själv betraktar som dina föräldrar, oavsett om de är dina biologiska föräldrar eller inte.

A1. Vilket år är du född? (Skriv hela årtalet)

A2. Är du pojke eller flicka?

Pojke Flicka

A3. Hur bor du?

(Sätt ett kryss. Om det är så att du bor på två olika ställen kan du sätta två kryss)

Hyresrätt Bostadsrätt Radhus Villa Annat

A4. Vilka vuxna bor du med?

Mamma och Pappa Endast mamma Endast pappa Mamma och annan vuxen
 Pappa och annan vuxen Ibland mamma och ibland pappa Annan/andra vuxna

A5. I vilket land är du, din mamma och pappa födda?

Din mamma Sverige Annat land
Din pappa Sverige Annat land
Du Sverige Annat land

Sektion B: Nu följer lite frågor om diverse brott.

B1. Har Du begått ett brott någon gång? Svara Ja även om Du inte åkte fast för det.

Ja Nej

Om du svarade Nej på föregående fråga kan du gå vidare till fråga B3, annars fortsatt på fråga B2.

B2. Ångrar Du att begick brottet/brotten? Hoppa sedan till B4

Ja Nej

B3. Vilket är det främsta skälet till att Du inte begått något brott?

Det är emot lagen Vågar inte ta risken Fel att begå brott
 Det finns en risk att jag skulle få böter/hamna i fängelse för ett brott.
 Mina föräldrar/vänner skulle bli besvikna på mig.

B4. Henry går in i en spelbutik och när han inte tror någon kollar, tar han ett Xbox spel (TV-spel) från hyllan och stoppar det i sin väska, han beger sig sedan till utgången. Hur stor risk tror Du det är att Henry åker fast för brottet?

Mycket stor risk Stor risk Medelrisk Liten risk Mycket liten risk

B5. Natalia går in på en H&M butik och tar 6 st plagg till provhytten, väl därinne stoppar hon ner en topp i väskan. Hon beger sig sedan till utgången. Hur stor risk tror Du det är att Natalia åker fast för brottet?

Mycket stor risk Stor risk Medelrisk Liten risk Mycket liten risk

B6. Rangordna nedanstående brott från 1 till 10 på basis av hur stor risk man löper för att bli gripen och dömd för brottet. Nr 1 är det brott där man löper störst risk för att bli gripen och dömd och Nr 10 är det brott där man löper minst risk att bli gripen och dömd för brottet. Sätt nummer i rutan bredvid brottet. Använd inte samma siffra två gånger.

Snatteri av godis Våldtäkt Rattfylleri Misshandel
 Bostadsinbrott Mord Fildelning Stöld av bil
 Personrån Langning av narkotika

B7. Rangordna de faktorer som hindrar Dig från att stjäla en DVD-film på ex Åhlens med 1- 5 där nr.1 är den faktorn som påverkar dig mest och nr.5 är den faktorn som påverkar dig minst.

Skammen att åka fast Risken för att få en prick i registret Det är fel att stjäla
 Eventuellt straff (böter/fängelse) Närstående skulle bli arga/besvikna

B8. Hur många procent av de personerna som begår bostadsinbrott blir gripna och dömda tror Du?

10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 %

B9. Om Du vill snatta godis i en butik, vilka säkerhetsåtgärder skrämmar dig mest? Ranka 1 - 4 där nr. 1 är det som avskräcker dig mest och där nr. 4 är det som avskräcker dig minst.

Affärspersonal Säkerhetskameror Säkerhetsvakter Magnetavläsare vid utgången

Sektion C: Nu följer några frågor om attityder i relation till brott och straff i allmänhet

C1. Rangordna brotten från 1 till 10 på basis av hur grova Du tycker de är, där nr 1 är det grövsta (Sätt ett nummer i rutan bredvid brottet.)

☐ Snatteri av godis	☐ Våldtäkt	☐ Rattfylleri	☐ Misshandel
☐ Bostadsinbrott	☐ Mord	☐ Fildelning	☐ Stöld av bil
☐ Personrån	☐ Langning av narkotika		

C2. Vad skulle du tycka om någon av dina vänner gjorde något av följande:

Stjäl/snattar något i en affär eller ett varuhus?

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Gör sig skyldig till skadegörelse mot ett skyltfönster.

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Stjäl en bil

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Målar graffiti i en tunnel

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Piratkopierar ett TV/-dataspel

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

C3. Rangordna anledningarna till varför tror Du människor begår brott. (Rangordna 1 till 7 där nr. 1 är den främsta anledningen och nr. 7 den minsta anledningen.)

☐ Gruppträck	☐ För pengarnas skull	☐ Söker spänning	☐ Vill visa sig tuffa
☐ Påverkade av TV/Dataspel eller media i övrigt		☐ Stundens ingivelse	
☐ Medfödd tendens			

C4. Åldersgränsen för att kunna dömas och avtjäna ett brott i domstol i Sverige är 15 år. Vilket av nedanstående alternativ överrensstämmer bäst med din egna åsikt?

- Det är en för låg ålder för att kunna bedöma rätt och fel och bör höjas till 18 år
 Det är en bra gräns och bör inte ändras
 Det är en för hög ålder och bör sänkas till 14 år

Sektion D: Nu följer några frågor om moral.

D1. Maria (6 år) har fått en ny fin målarlåda. På eftermiddagen när hennes mamma & pappa är på stan och gör ärenden målar Maria alla lägenhetens stolar i glada färger för att hennes föräldrar ska bli glada. När Marias föräldrar kommer hem blir de arga. Om Du varit Marias mamma eller pappa, vilket av nedanstående alternativ ligger närmast det du själv hade du gjort?

- Skällt ut henne och tagit ifrån henne målarlådan så hon inte förstör fler möbler.
 Inte göra något i det ögonblicket men förklara för henne att om det skulle upprepas skulle hon bli ordentligt utskälld och inte få någon efter rätt så hon inte skulle göra det igen.
 Låta henne polera möblerna och försöka få henne att förstå att möbler får man inte måla på.

D2. Tänk på ett tillfälle då Du lovat en vän något. Hur känner du inför att hålla löften till vänner om man kan? Markera det svarsalternativ som ligger närmast din egen åsikt.

- Din vän kanske inte håller sitt löfte om rollerna var ombytta.
 Relationer är baserade på tillit.
 Du skulle inte vilja att någon bröt sitt löfte till dig.
 Du är tillsagd att hålla löftet
 Ditt samvete hade bekymrat dig

D3. Om det är en person Du inte känner, hur känner du då inför att hålla löften?

- Det är inte viktigt eftersom det är en främling
 Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad
 Du kanske blir belönad om du håller ditt löfte
 Om alla höll sitt ord skulle det finnas mer öppenhet och harmoni
 Personen kanske blir din vän om du håller ditt löfte

D4. Hur känner du inför att rädda en främlings liv?

- Han behöver din hjälp och kanske blir din vän om du räddar honom.
 Du måste rädda främlingens liv då du inte kan mäta värdet av en människas liv.
 Det vore själviskt att inte hjälpa någon i en liv-eller-död situation.
 Människor måste hjälpa varandra för att samhället ska bli bättre
 Främlingen kanske är en viktig person och man borde rädda honom för att vara trevlig

D5. Hur tänker du om att en person ska leva även om han/hon inte vill?

- Man borde inte leva om man inte vill
 Livet är heligt och alla kan bidra till samhället.
 Vi borde leva vårt liv till det tar slut
 Livet är en gåva som vi borde uppskatta
 Det beror på det fysiska eller emotionella lidandet

Tack för Din medverkan!

Appendix B

Till Dig som ska fylla i enkäten: Du deltar anonymt i undersökningen och ska därför inte skriva ditt namn på enkäten. Det betyder mycket att du vill ställa upp i vår undersökning och alla svar är viktiga. Gör ditt yttersta för att svara på alla frågorna men skulle det vara så att du inte kan svara på en fråga hoppa du bara över den och går vidare till nästa fråga. Enkäten består av fyra sektioner A, B, C och D.

Tack för att Du medverkar!

Sektion A: Ställer frågor om Dig, din familj och ditt boende.

A1. Vilket år är Du född? (Skriv hela årtalet)

A2. Är Du Kvinna eller Man?

Man Kvinna

A3. Hur bor Du?

(Sätt ett kryss. Om det är så att du bor på två olika ställen kan du sätta två kryss)

Hyresrätt Bostadsrätt Radhus Villa Annat

A4. Civilstånd?

Singel Ogift Gift Sambo Ensamstående Änka/Änkling

A5. I vilket land är Du, din mamma och pappa födda?

Du Sverige Annat land

Din mamma Sverige Annat land

Din pappa Sverige Annat land

Sektion B: Nu följer lite frågor om diverse brott.

B1. Har Du begått ett brott någon gång? Svara Ja även om Du inte åkte fast för det.

Ja Nej

Om du svarade Nej på föregående fråga kan du gå vidare till fråga B3, annars fortsatt på fråga B2.

B2. Ångrar Du att begick brottet/brotten? Hoppa sedan till B4

Ja Nej

B3. Vilket är det främsta skälet till att Du inte begått något brott?

Det är emot lagen Vågar inte ta risken Fel att begå brott
 Det finns en risk att jag skulle få böter/hamna i fängelse för ett brott.
 Mina föräldrar/vänner skulle bli besvikna på mig.

B4. Henry går in i en spelbutik och när han inte tror någon kollar, tar han ett Xbox spel (TV-spel) från hyllan och stoppar det i sin väska, han beger sig sedan till utgången. Hur stor risk tror Du det är att Henry åker fast för brottet?

Mycket stor risk Stor risk Medelrisk Liten risk Mycket liten risk

B5. Natalia går in på en H&M butik och tar 6 st plagg till provhytten, väl därinne stoppar hon ner en topp i väskan. Hon beger sig sedan till utgången. Hur stor risk tror Du det är att Natalia åker fast för brottet?

Mycket stor risk Stor risk Medelrisk Liten risk Mycket liten risk

B6. Rangordna nedanstående brott från 1 till 10 på basis av hur stor risk man löper för att bli gripen och dömd för brottet. Nr 1 är det brott där man löper störst risk för att bli gripen och dömd och Nr 10 är det brott där man löper minst risk att bli gripen och dömd för brottet. Sätt nummer i rutan bredvid brottet. Använd inte samma siffra två gånger.

Snatteri av godis Våldtäkt Rattfylleri Misshandel
 Bostadsinbrott Mord Fildelning Stöld av bil
 Personrån Langning av narkotika

B7. Rangordna de faktorer som hindrar Dig från att stjäla en DVD-film på ex Åhlens med 1- 5 där nr.1 är den faktorn som påverkar dig mest och nr.5 är den faktorn som påverkar dig minst.

Skammen att åka fast Risken för att få en prick i registret Det är fel att stjäla
 Eventuellt straff (böter/fängelse) Närstående skulle bli arga/besvikna

B8. Hur många procent av de personerna som begår bostadsinbrott blir gripna och dömda tror Du?

10 % 20 % 30 % 40 % 50 % 60 % 70 %

B9. Om Du vill snatta godis i en butik, vilka säkerhetsåtgärder skrämmar dig mest? Ranka 1 - 4 där nr. 1 är det som avskräcker dig mest och där nr. 4 är det som avskräcker dig minst.

Affärspersonal Säkerhetskameror Säkerhetsvakter Magnetavläsare vid utgången

Sektion C: Nu följer några frågor om attityder i relation till brott och straff i allmänhet

C1. Rangordna brotten från 1 till 10 på basis av hur grova Du tycker de är, där nr 1 är det grävsta (Sätt ett nummer i rutan bredvid brottet.)

☐ Snatteri av godis	☐ Våldtäkt	☐ Rattfylleri	☐ Misshandel
☐ Bostadsinbrott	☐ Mord	☐ Fildelning	☐ Stöld av bil
☐ Personrån	☐ Langning av narkotika		

C2. Vad skulle du tycka om någon av dina vänner gjorde något av följande:

Stjäl/snattar något i en affär eller ett varuhus?

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Gör sig skyldig till skadegörelse mot ett skyltfönster.

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Stjäl en bil

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Målar graffiti i en tunnel

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

Piratkopierar ett TV/-dataspel

- Helt okej Ganska okej Tveksamt Knappast okej Inte okej

C3. Rangordna anledningarna till varför tror Du människor begår brott. (Rangordna 1 till 7 där nr. 1 är den främsta anledningen och nr. 7 den minsta anledningen.)

☐ Gruppträck	☐ För pengarnas skull	☐ Söker spänning	☐ Vill visa sig tuffa
☐ Påverkade av TV/Dataspel eller media i övrigt		☐ Stundens ingivelse	
☐ Medfödd tendens			

C4. Åldersgränsen för att kunna dömas och avtjäna ett brott i domstol i Sverige är 15 år. Vilket av nedanstående alternativ överrensstämmer bäst med din egna åsikt?

- Det är en för låg ålder för att kunna bedöma rätt och fel och bör höjas till 18 år
 Det är en bra gräns och bör inte ändras
 Det är en för hög ålder och bör sänkas till 14 år

Sektion D: Nu följer några frågor om moral.

D1. Maria (6 år) har fått en ny fin målarlåda. På eftermiddagen när hennes mamma & pappa är på stan och gör ärenden målar Maria alla lägenhetens stolar i glada färger för att hennes föräldrar ska bli glada. När Marias föräldrar kommer hem blir de arga. Om Du varit Marias mamma eller pappa, vilket av nedanstående alternativ ligger närmast det du själv hade du gjort?

- Skällt ut henne och tagit ifrån henne målarlådan så hon inte förstör fler möbler.
 Inte göra något i det ögonblicket men förklara för henne att om det skulle upprepas skulle hon bli ordentligt utskälld och inte få någon efter rätt så hon inte skulle göra det igen.
 Låta henne polera möblerna och försöka få henne att förstå att möbler får man inte måla på.

D2. Tänk på ett tillfälle då Du lovat en vän något. Hur känner du inför att hålla löften till vänner om man kan? Markera det svarsalternativ som ligger närmast din egen åsikt.

- Din vän kanske inte håller sitt löfte om rollerna var ombytta.
 Relationer är baserade på tillit.
 Du skulle inte vilja att någon bröt sitt löfte till dig.
 Du är tillsagd att hålla löftet
 Ditt samvete hade bekymrat dig

D3. Om det är en person Du inte känner, hur känner du då inför att hålla löften?

- Det är inte viktigt eftersom det är en främling
 Man ska behandla andra som man själv vill bli behandlad
 Du kanske blir belönad om du håller ditt löfte
 Om alla höll sitt ord skulle det finnas mer öppenhet och harmoni
 Personen kanske blir din vän om du håller ditt löfte

D4. Hur känner du inför att rädda en främlings liv?

- Han behöver din hjälp och kanske blir din vän om du räddar honom.
 Du måste rädda främlingens liv då du inte kan mäta värdet av en människas liv.
 Det vore själviskt att inte hjälpa någon i en liv-eller-död situation.
 Människor måste hjälpa varandra för att samhället ska bli bättre
 Främlingen kanske är en viktig person och man borde rädda honom för att vara trevlig

D5. Hur tänker du om att en person ska leva även om han/hon inte vill?

- Man borde inte leva om man inte vill
 Livet är heligt och alla kan bidra till samhället.
 Vi borde leva vårt liv till det tar slut
 Livet är en gåva som vi borde uppskatta
 Det beror på det fysiska eller emotionella lidandet

Tack för Din medverkan!